

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Bankovní regulace a dohled v Evropské unii po finanční krizi

Banking Regulation and Supervision within the European Union after Financial Crisis

Student: Jakub Kubálek

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.

Ostrava 2013

Zadání bakalářské práce

Student:

Jakub Kubálek

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6202R027 Národní hospodářství

Téma:

Bankovní regulace a dohled v Evropské unii po finanční krizi
Banking Regulation and Supervision within the European Union after
the Financial Crisis

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Podstata systému bankovní regulace a dohledu
3. Bankovní regulace a dohled v Evropské unii před finanční krizí
4. Bankovní regulace a dohled v Evropské unii po finanční krizi
5. Potenciální dopady nově zavedených pravidel bankovní regulace a dohledu na reálnou ekonomiku
6. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

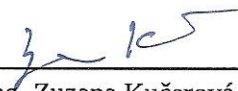
JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-26-1.
POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovnictví*. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 90-7179-462-7.
POLOUČEK, Stanislav a kol. *Peníze, banky, finanční trhy*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-152-9.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

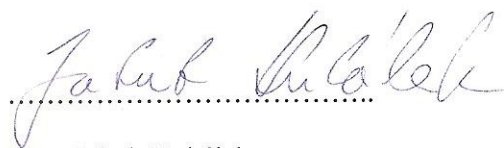

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že já, Jakub Kubálek, jsem celou práci, včetně všech příloh vypracoval samostatně.

V Ostravě dne 10. KVĚTNA 2013

A handwritten signature in cursive script, reading 'Jakub Kubálek', written over a horizontal dotted line.

Jakub Kubálek

Obsah

1 Úvod	1
2 Podstata systému bankovní regulace a dohledu	3
2.1 Banka	3
2.2 Důvody regulace a dohledu v bankovním sektoru	5
2.3 Cíle a nástroje bankovní regulace a dohledu	8
2.3.1 Regulace vstupu do bankovního sektoru	9
2.3.2 Ologopolizace v bankovním prostředí	10
2.3.3 Základní povinnosti bank	10
2.3.4 Povinné pojištění vkladů	18
2.3.5 Centrální banka jako věřitel poslední instance	20
2.4 Shrnutí	21
3 Bankovní regulace a dohled v Evropské unii před finanční krizí	22
3.1 Basel I	22
3.2 Basel II	25
3.2.1 První pilíř - Minimální kapitálové požadavky	26
3.2.2 Druhý pilíř – Proces dohledu	29
3.2.3 Třetí pilíř – Tržní disciplína	30
3.3 Specifické rysy implementace dohody Basel II v EU	31
3.4 CRD I (Capital Requirements Directive)	32
3.5 Shrnutí	32
4 Bankovní regulace a dohled po finanční krizi	33
4.1 Basel II (novelizace)	34
4.2 Basel III	35
4.3 Bankovní unie	38
4.4 Nové orgány dohledu	42
4.4.1 Evropská rada pro systémové riziko	44
4.4.2 Evropský systém finančního dohledu	44
4.5 CRD II	45
4.6 CRD III	46

4.7CRD IV	47
4.8 Shrnutí.....	49
5 Potenciální dopady nově zavedených pravidel bankovní regulace a dohledu na reálnou ekonomiku	50
5.1 Dopad kapitálových požadavků na úroveň kapitálu banky	50
5.2 Dopad směrnic o kapitálových požadavcích na úroveň kapitálu, potažmo úvěrovou činnost banky	51
5.3 Dopad dostupnosti úvěrů na hospodářský cyklus (ekonomický růst) a makroekonomický dopad k postupnému přechodu na Basel III	52
5.4 Proticyklický kapitálový polštář	54
5.5 Pákový poměr	55
5.6 Shrnutí	55
6 Závěr.....	56
Seznam použité literatury	60
Seznam zkratek	63
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce.....	64

1 Úvod

Globální finanční krize, která vypukla ve Spojených státech amerických, byla největší po Velké depresi ve 30. letech 20. století. Byla to krize, která otřásla nejenom takřka celým finančním sektorem, ale i politickou scénou v mnoha státech, zejména pokud šlo o dopady na fiskální politiky daných států. Proto v rámci celého finančního sektoru vyvstala debata ohledně nových pravidel a směrnic.

Ústředním problémem co do regulace a dohledu se staly banky a jejich obchodní činnosti. Nejvýznamnějším jevem, který se nemalou měrou podílel na vzniku globální finanční krize, byla sekuritizace. Tedy kumulace finančních aktiv a jejich následný prodej třetí straně za účelem získání peněžních prostředků. Dalším problémem byl výskyt „stínového bankovníctví“, což je bankovníctví, které nepodléhá systému regulace a dohledu. Náleží zde subjekty, které prostě nejsou schopné splnit podmínky k tomu, aby provozovali, ať už investiční či komerční bankovníctví, běžným způsobem.

Téma bakalářské práce se právě nepřímou dotýká globální finanční krize, a to tím, že je o systému regulace a dohledu a jejich podob platných před a po finanční krizi. Ústřední problematikou mé bakalářské práce jsou pravidla regulace a dohledu platná před finanční krizí a jejich srovnání s pravidly, jež platí a budou platit po finanční krizi, a to na území Evropské unie. Cílem bakalářské práce je tedy nalézt možné rozdíly v pravidlech regulace a dohledu v rámci EU platných před a po finanční krizi. Syntézu a srovnání lze považovat za metody, jež budou použity při zpracování práce. Celá praktická část bude tedy o pravidlech a směrnicích ohledně kapitálu, jeho výše a kvality, a také likvidy. V rámci EU nebudou zmíněny směrnice o finančních konglomerátech, o opatření proti praní špinavých peněz, o schématech pojištění vkladů, nařízení o informacích k osobám, provádějící transfery finančních prostředků.

Na začátku 2. kapitoly je věnována pozornost především definování toho, co to vůbec systém regulace a dohledu znamená, jaká je jeho podstata, jaké jsou v systému použity nástroje a prostředky. Udají se také argumenty pro regulaci a protiargumenty, jež jsou představeny v rámci svobodného bankovníctví. Nejdůležitější částí kapitoly jsou základní povinnosti bank, jako jsou přiměřenost kapitálu, přiměřenost likvidity, pravidla úvěrové angažovanosti, poskytování informací, pravidla ochrany před nelegálními praktikami. Ne méně důležitou částí je také morální hazard, který je v systému regulace a dohledu často

diskutován. Má banka být v případě finančních problémů ponechána na pospas tržním silám, anebo má zakročit stát, aby nedošlo ke krachům a vyvstání systémového rizika. Pozornost se také zaměří na definování úlohy věřitele poslední instance a institucím bankovního dohledu v rámci Evropské unie.

Třetí kapitola je oproti původní méně rozsáhlá. Jedná se především o definování základních prvků dohod, jako jsou Basel I a Basel II. V této kapitole je především snahou srovnat rozdíly v pravidlech mezi dohodami Basel I a Basel II, srovnat pozitivní a negativní aspekty dohod. Nepůjde tedy o analýzu, ale opět o syntézu a srovnání prvků dohod. Je třeba zmínit, že veškerá pravidla vydaná Basilejským výborem pro bankovní dohled byla v rámci EU přijata v podobě různých směrnic. Charakterizována bude CRD I, ale i specifické rysy implementace dohody Basel II v EU.

Finanční krize otevřela diskuze ohledně novelizací pravidel jak na úrovni EU, tak i celého světa. Bankám bylo vytýkáno, že neměly před krizí a v době krize dostatečné kapitálové rezervy ke krytí svých ztrát, a to, že v poměrně značném množství disponovaly rizikovými aktivy. Otevřela se tedy diskuze ohledně novelizace dohody Basel II a přípravy zcela nového rámce dohledu pod názvem Basel III s cílem posílit finanční odpovědnost jednotlivých bank. Dojde tedy nejenom k definování, ale i srovnání novelizované podoby Basel II s novým dohledovým rámcem Basel III. Vedle těchto dohod se také začalo diskutovat o bankovní unii v čele s Evropskou centrální bankou jako ústředního regulátora. Bude tedy zaměřena pozornost nejenom na tento ústřední orgán dohledu, ale i nové doplňující dohledové instituce. Nezastupitelnou úlohu v evropském rámci dohledu budou hrát také Evropská rada pro systémové riziko a Evropský systém finančního dohledu. Jak bylo zmíněno výše, směrnice o kapitálové přiměřenosti vycházejí z dohod Basel II a Basel III, a v rámci EU jsou vydány pod názvy CRD II, CRD III, CRD IV.

Je jasné, že čím vyšší bude muset banka plnit kapitálové požadavky, tím méně kapitálu bude mít ke svým obchodním činnostem. Ale naproti tomu existují argumenty, že regulatorní požadavky mají na úvěrovou politiku bank menší dopad než makroekonomické faktory. V poslední, tedy 5. kapitole, bude zkoumán potenciální dopad nově zavedených pravidel vycházející z dohod Basel III na ekonomický růst neboli růst hrubého domácího produktu. Konkrétně se jedná o dopad kapitálových požadavků na úroveň kapitálu bank, dopad směrnic o kapitálových požadavcích na úroveň kapitálu, potažmo úvěrovou činnost bank. Dopad dostupnosti úvěrů na hospodářský cyklus a makroekonomický dopad k postupnému přechodu na Basel III.

2 Podstata systému bankovní regulace a dohledu

Tato kapitola se zaměřuje na podstatu bankovní regulace a dohledu. Pozornost je zaměřena na několik důležitých oblastí této kapitoly. Nejdříve je vysvětlen pojem banka jakožto finanční zprostředkovatel, udají se také důvody pro regulaci a dohled v bankovním sektoru. Jako alternativa k modernímu bankovníctví,¹ které převažuje v takřka všech vyspělých zemích, je vyzdvihnuto svobodné bankovníctví. Systém regulace a dohledu potřebuje ke svému fungování i své specifické cíle, kterých lze dosáhnout pomocí příslušných regulatorních nástrojů. Proto je zaměřena pozornost i na tuto oblast.

Klíčovými požadavky na banky jsou kladeny v oblasti kapitálu. Otázka kapitálu, jeho výše a kvality se po globální finanční krizi stala velice diskutující v rámci bankovní regulace a dohledu. Proto se zmíní i základní povinnosti bank: přiměřenost kapitálu, výše rizikově vážených aktiv, přiměřenost likvidity, pravidla úvěrové angažovanosti, pravidla ochrany před nelegálními praktikami. Dalším nástrojem, který by měl zvýšit důvěryhodnost bankovního sektoru v očích veřejnosti, je povinné pojištění vkladů, s nímž je spojený morální hazard a nepříznivý výběr.

Důležitou a nezastupitelnou úlohu v ekonomice, zejména v systému bankovní regulace a dohledu, hraje věřitel poslední instance, jímž obvykle je centrální banka. Zmíní se její regulatorní nástroje a formy pomoci.

S ohledem na téma bakalářské práce je věnována pozornost i evropským dohledovým institucím.²

2.1 Banka

Banky podle Zákona o bankách (č. 21/1992) lze chápat jako právnickou osobu se sídlem v tuzemsku, založené jako akciové společnosti, které přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry. To je její hlavní úloha. Její pole působnosti, tedy neomezení se už jen na poskytování prostředků, se v posledních desetiletích – s ohledem na rozvoj finančních služeb – značně rozšířilo. Proto se nebude upřena pozornost jen na první zjednodušenou definici, ale

¹ Sousloví „moderní bankovníctví“ zde znamená bankovní systém, v němž funguje systém regulace a dohledu bank.

² V této kapitole však nebudou zmíněny ty, které začaly fungovat po finanční krizi. Po finanční krizi se v rámci Evropské unie začalo diskutovat například o bankovní unii.

její úloha se charakterizuje o něco podrobněji. Například podle Poloučka a kol. (2006) jsou funkce banky – z hlediska bankovní teorie – členěny do čtyř oblastí:

- nabídka přístupu k platebnímu a zúčtovacího mechanismu,
- transformace zdrojů (alokace zdrojů, nebo přeměna úspor v investice),
- řízení rizika,
- zpracovávání informací a monitorování dlužníků.

Jak naznačuje definice banky podle Zákonu o bankách (č. 21/1991), že banka přijímá vklady, tak si ponechává jen část vkladů, což je podpořeno argumentem, že nedochází-li (pomineme-li „run na banky“) k hromadnému výběru vkladů klientů v daném okamžiku, banky poskytují půjčky³ či úvěry⁴ v mnohem větším objemu (co do hodnotového vyjádření) než je objem přijatých vkladů. Fungování bank je tak založeno na iluzi, že vkladatelé mají promptní přístup ke svým penězům, ačkoli ve skutečnosti jsou jejich peníze půjčovány dále a budou splaceny někdy v budoucnu; a občas se stane, že dojde k hromadnému výběru vkladů, což může značně ohrozit finanční stabilitu dané banky (Jurošková, 2012).

Instituce, které smějí provádět pouze jednu z činností (přijímání vkladů, nebo poskytování peněžních prostředků), nelze klasifikovat jako banky. Za banky tedy nelze považovat jakoukoli instituci, která si vypůjčuje peníze, neboť zde chybí důležité hledisko, spočívající v tom, že si vypůjčuje, aby dále půjčila. Banky mohly v tradičním modelu bankovníctví⁵ získávat peněžní prostředky pouze od vkladatelů. V posledních desetiletích však banky začaly vstupovat na peněžní trh,⁶ čímž se jim otevřel další zdroj financování. Banky tak mají možnost půjčovat si peněžní prostředky i od jiných ekonomických subjektů, než jen od vkladatelů, a to od jiných finančních a nefinančních institucí. Například banka, pokud tedy potřebuje získat další prostředky, nemusí již shánět další vkladatele, ale postačí, když vydá cenné papíry, jež si mohou koupit další instituce. (Jurošková, 2012)

Jak výše naznačuje klasifikace funkcí banky dle Poloučka a kol. (2006), že banka není jen finančním zprostředkovatelem, ale má i jiné funkce. Od vzniku modelu tradičního bankovníctví došlo k různým finančním inovacím, spočívající ve vzniku nových produktů,

³ Jde o závazkový právní vztah, poskytnutí peněz nebo věcí s podmínkou, že je dlužník vrátí v dohodnutém termínu nebo na požádání. Půjčka obvykle bývá bezúročná, dlužník s věřitelem se však mohou domluvit na odměnách a úrocích. (Hindls, Holman, Hronová, 2003)

⁴ Úvěrem se rozumí v jakékoliv formě dočasné poskytnutí peněžních prostředků (Hindls, Holman, Hronová, 2003).

⁵ Tradičním modelem se zde myslí bankovníctví, v němž banka figuruje jako subjekt, který prostě vklady přijímá a zároveň poskytuje.

⁶ Zde vystupují ekonomické subjekty z důvodu překlenutí krátkodobého nedostatku finančních prostředků. Významné obchody jsou uskutečňovány mezi bankami a centrální bankou, bankami navzájem a dalšími finančními institucemi. Podle Poloučka a kol. (2009) se peněžní trh dělí na trh, kde se obchoduje s krátkodobými cennými papíry, a trh, kde se poskytují krátkodobé úvěry.

služeb a distribučních kanálů. V rámci bankovního sektoru jde především o jev sekuritizace⁷ a vznik komplexních finančních instrumentů. Jedním z důsledků rozmachu sekuritizace bylo, že banky začaly napodobovat investiční společnosti tím, že začaly vytvářet majetek v podobě finančních aktiv s cílem prodat ho třetím stranám. Tento jev byl hlavní součástí americké hypoteční krize. Mezi novými komplexními finančními instrumenty zauímají přední místo úvěrové deriváty, které slouží k převodu rizika na jiné subjekty. Riziko nesplacení půjčky poskytnuté bankou tak nemusí nést banka samotná, ale jiný subjekt. Banka prostě nemusí být vystavena riziku nesplacení úvěru. (Jurošková, 2012)

Na základě výše uvedených poznatků lze dojít k závěru, do jaké míry se role banky rozšířila. Už není jen tradičním finančním zprostředkovatelem, ale i subjektem, který je zapojen do peněžních trhů, kde může provádět různé investiční aktivity, jak emisi CP, tak proces sekuritizaci.

2.2 Důvody regulace a dohledu v bankovním sektoru

Názory na bankovní regulaci a dohled se liší. Jsou ekonomové, kteří podporují regulaci a dohled z důvodu existence tržních selhání, a pak tací, kteří odmítají regulaci z důvodu samovolného působení tržních sil (například neexistence pravidla pojištění vkladů by omezil morální hazard bank, banky by byly obezřetnější při uskutečňování svých investičních aktivit). Například Woods (2012, s. 52) tvrdí:

„A i kdyby regulátoři měli nějaké zázračné nástroje, s jejichž pomocí by dokázali eliminovat z účetních knih velkých bank veškeré nebezpečné riziko a posoudit ekonomickou situaci zodpovědněji než instituce, které za své aktivity ručí svou vlastní podnikatelskou budoucností, stále by léčili pouze symptomy, jakkoli závažné, a nikoli skutečnou příčinu.“

Hlavní ekonomický proud zastává názor, že kdyby byl bankovní trh dokonale konkurenční, nebyla by nutná intervence státu, tedy existence systému bankovní regulace a dohledu. Avšak v praxi nic takového jako dokonalý trh⁸ neexistuje. (Jurošková, 2012)

⁷ Proces sekuritizace znamená „proces, při kterém se finanční aktivum v podobě pohledávky (úvěru) transformuje na cenný papír, který je zajištěný finančními aktivy“. Jde přesněji o převod poměrně nelikvidních pohledávek, které vytvořila finanční instituce, do jiného subjektu s tím, že tento subjekt emituje cenné papíry zajištěné převedenými aktivy. (Hindls, Holman, Hronová, 2003)

⁸ Dokonalý trh se vyznačuje dokonalou informovaností (neexistence asymetrie informací), volným vstupem na trhu a výstupem z trhu, velkým počtem prodávajících a kupujících.

Podle Poloučka a kol. (2006) je to existence přirozeného monopolu, který v bankovním sektoru není možný, dále výskyt negativních externalit, kdy prostřednictvím dominového efektu může dojít k pádu mnoha bank (systémové riziko),⁹ proto se v této situaci vyžaduje zásah věřitele poslední instance (centrální banky). Třetím důvodem regulace je výskyt asymetrie informací u ekonomických subjektů.

Hlavní faktory, které ospravedlňují regulaci a dohled, jsou právě negativní externality a asymetrie informací. Asymetrie informací je v bankovníctví poměrně „hluboká“ a může mít škodlivější důsledky než v jiných oblastech podnikání. Projevuje se zejména tím, že jedna strana ví více, než strana druhá. V bankovním sektoru se reflektuje tím, že klienti bank (vkladatelé) nemohou získat dostatečné množství informací k tomu, aby mohli správně posoudit zdraví té které banky.

O příslušné bance mohou mít informace různé subjekty, které se liší podle míry informovanosti. Na prvním místě jsou členové nejvyššího vedení a dozorčí rady v největší vlastníci banky. Na druhém místě by to měli být instituce, které provádějí regulaci a dohled, tedy centrální banka nebo příslušný regulátor, také auditorské firmy, dále přicházejí v potaz zaměstnanci bank, ministerstvo financí nebo nebankovní subjekty kapitálového trhu.¹⁰ A na posledním místě co do míry informovanosti jsou klienti bank (vkladatelé). (Revenda, 2011)

Můžeme si představit, že klienti (vkladatelé) mají dostatek informací ohledně zdraví banky, například poměrně „hodnotné“ informace o jejích finančních operacích.¹¹ Avšak nedokážou provést racionální rozhodnutí kvůli nedostatečným znalostem, nebo schopnostem, pomocí kterých by klient mohl informace zhodnotit, a na základě toho se v konečném důsledku rozhodnout. I významný ekonom Rakouské školy Friedrich August von Hayek se přiklání k názoru, že informace jsou časově a místně podmíněné, a že mohou být jednotlivými ekonomickými subjekty odlišně interpretovány v závislosti na jejich zkušenostech, znalostech a schopnostech. (Polouček a kol., 2009)

Jak bylo zmíněno výše, další významnou kategorií tržního selhání jsou negativní externality, které negativně ovlivňují třetí strany (systémové riziko). Banky jsou v podstatě oslabeny rizikem, že nebudou schopné dostát v daném okamžiku svým závazkům. Toto riziko může vystat, pokud vkladatelé – s ohledem na nedostatečnou informovanost – ať už správně

⁹ Systémové rizika může vyvstat tehdy, pokud nějaká banka, často systémově významná, krachne, a tímto krachem může destabilizovat celý bankovní sektor, může ohrozit finanční stabilitu ostatních bank.

¹⁰ Trh, kde se obchoduje s dlouhodobými cennými papíry (splatnost vyšší než 1 rok) a dlouhodobými úvěry (také se splatností vyšší než 1 rok).

¹¹ Například podle míry výnosu z vkladů lze usoudit, jaké asi banka provádí investiční aktivity (co do rizikovosti). Obecně platí, že čím vyšší je úrok z vkladů, tím rizikovější finanční operace provádí, a naopak, je-li úrok z vkladů poměrně nízký, tak lze usoudit, že provádí relativně „bezpečné“ finanční operace.

nebo nesprávně vyhodnotí informace ohledně nějaké banky, čímž danou banku vystaví riziku: nevyhoví požadavkům všech klientů. Pokud v rámci bankovního sektoru vyvstane systémové riziko, tak to může mít negativní dopad i na reálnou ekonomiku (pokles produktu, růst nezaměstnanosti, sociální nepokoje).

Další aktivita, která vyžaduje regulaci a dohled, je zprostředkování finančních transakcí. Podle Revendy (2012) přináší regulace a dohled finančních transakcí jisté výhody oproti nebankovním finančním zprostředkovatelům, tj. vyšší bezpečnost vkladů uložených v bankách, která je spojena s pojištěním vkladů, a možnost získat pomoc od centrální banky.

Předchozí informace lze shrnout následovně: regulace a dohled má za cíl zdravé fungování bankovního sektoru, zamezení kolapsu bank, neboť banky nakládají s cizími penězi, a jejich úpadky mají pro ekonomiku daleko horší důsledky, než úpadky nebankovních institucí (podniků), dále zabezpečení platebního styku, a koneckonců, udržet důvěru veřejnosti vůči bankovnímu sektoru. Protože podle Misesa (2006) je dobrá pověst nejcennějším aktivem banky.

2.2.1 Svobodné bankovníctví

Alternativní škola ekonomického myšlení¹² obhájí svobodné bankovníctví. Moderní terminologie tento pojem používá v souvislosti s vysoce konkurenčním trhem bez bankovní regulace a dohledu a bez centrální banky. Zastánci centrálního bankovníctví tvrdí, že centrální banka má možný vliv na utajená jednání či dohody mezi bankami, čímž se zvyšuje její „monopolní síla“. Při absenci bankovní regulace a dohledu mají soukromé banky kolektivní zájem na vytvoření rámce, který by znemožňoval „runy na banky“. Mohla by tak vzniknout instituce pro pojištění vkladů anebo clearingová banka nebo centrum¹³ jako věřitelé poslední instance. (Heffernan, 2005)

Ani svobodné bankovníctví však není ušetřeno od problémů. I ve svobodném bankovníctví vznikají makroekonomické problémy, banky ale musejí řešit své problémy „na vlastní pěst“. Žádná banka nemá příliš zájem (i když to třeba situace vyžaduje) na tom, aby

¹²Pod označení alternativní škola ekonomického myšlení patří ekonomické školy, které v bankovníctví neobhájí systém regulace a dohledu.

¹³Podle Hindlse, Holmana, Hronové (2003) v ekonomické teorii mají clearingové centrum a clearingová banka tentýž význam. Je to oddělení, které provádí mezibankovní platební styk: převod likvidity (nikoliv peněz) z účtu banky – plátce na účet banky – příjemce. V svobodném bankovníctví, kde neexistuje systém regulace a dohledu, by jim bylo nezávislé „zúčtovací centrum“, které by nebylo – jako je tomu v systému, kde figuruje centrální banka – pod záštitou centrální banky.

vyplatila vklady všem klientům, protože by k tomu musela prodat své drahé kovy, aby získala peníze, čímž se jí alesniží rezervy. Výše uvedené tvrzení je pravdivé pouze tehdy, jestliže držitelé bankovek musí své bankovky vrátit zpět do banky, která je vydala. Nicméně pokud jsou bankovky vydané odlišnými bankami jako dokonalé substituty (nebo jsou veřejností alespoň takto vnímané), pak menší banky mají podnět k tomu, aby vydaly nadměrné množství peněz, protože je zde větší šance, že budou většími bankami vykoupeny. (Heffernan, 2005)

Revenda (2011) zase mluví o opčních doložkách, které by v případě, že by soukromá banka nebyla schopna dostát svým závazkům, umožňovaly oddálit výplatu vkladů, nebo směnou těchto doložek za peníze jiných (větších) bank.

Důsledky nadměrné peněžní emise lze ilustrovat na Švýcarsku. Po peněžní expanzi došlo k znehodnocení švýcarského Franku. V důsledku toho se banky dohodly, že převedou svá práva na emisi peněz na nově zavedenou instituci – centrální banku, kontrolovanou federální vládou. Myšlenka svobodného bankovníctví je zajímavá v teorii, avšak je velice nepravděpodobné, že by se západní státy zbavily systému regulace jenom proto, že by si vyzkoušely tento experiment (Heffernan, 2005).

2.3 Cíle a nástroje bankovní regulace a dohledu

V této kapitole je věnována pozornost cílům a nástrojům regulace a dohledu. Při regulaci a dohledu se užívá řada ekonomických nebo administrativních nástrojů. Podle Poloučka a kol. (2006) se regulativní opatření rozdělují na pozitivní, která podporují a povzbuzují ekonomické a bankovní aktivity, a negativní, která znemožňují provádět určité druhy činností nebo poskytovat nabídku některých produktů. Mezi cíle bankovní regulace a dohledu především patří měnová stabilita, ochrana vkladatelů a spotřebitelů, omezení informační asymetrie i morálního hazardu nebo nepříznivého výběru, a mají napomáhat vytváření stabilního, efektivního a průhledného finančního systému. Bankovní regulaci a dohled můžeme definovat jako soubor pravidel a nástrojů, kterými se regulované subjekty řídí; tato pravidla jsou obvykle vymezena v zákonných normách schválené parlamentem, nebo v podzákonných normách příslušného regulátora nebo centrální banky. (Polouček, 2006)

2.3.1 Regulace vstupu do bankovního sektoru

Cílem tohoto nástroje je zabránit vstupu do bankovní sféry finančně nezdravým, nekompetentním a nečestným institucím. Důkladná kontrola institucí před vstupem do této sféry může předejít pozdějším problémům. V posledních letech, tedy od začátku finanční krize v USA, se o regulaci vstupu do bankovní sféry více diskutuje. Jedním z důvodů je i fakt, že se v posledních letech rozmohlo „stínové bankovníctví“.¹⁴ Je známo, že se tyto tzv. stínové také zasadily o vznik finanční krize. Žádný zájemce o podnikání v bankovníctví nemůže bez bankovní licence vstupovat a provádět činnost jako banka. K získání bankovní licence je nutné splnit celou řadu podmínek. (Revenda, 2011)

A podle Revendy (2011) mezi základní podmínky patří:

- *Předložení žádosti* – tuto žádost mohou podávat jak fyzické, tak i právnické osoby. Musejí však prokázat bezúhonnost, právní způsobilost a to, že nebyly v posledních letech trestně stíhané.
- *Právní forma vlastnictví a minimální počet zakladatelů* – banky jsou právnické osoby založené jako akciové nebo jako státní peněžní ústavy. Banky jako akciové společnosti mohou být zakládány právnickými i fyzickými osobami.
- *Minimální výše základního kapitálu* – každý žadatel o bankovní licenci musí prokázat, že je v dané lhůtě schopen upsat a splatit požadovanou výši základního kapitálu. V České republice je požadovaná výše minimálního kapitálu 500 mil. Kč.
- *Kvalifikační a morální způsobilost osob navrhovaných do vedení banky* – u osob navrhovaných do vedení banky se prověřuje jejich kvalifikační a morální způsobilost – zkušenosti, předchozí funkce, pověst, zda neměly trestné nebo majetkové delikty.
- *Kvalitní a podrobně zpracovaný program činnosti na nejbližší období* – v ČR na tři roky. Jedná se o seznam všech podrobných činností, které žadatel po získání bankovní licence zamýšlí provozovat, předpokládaný dopad na likviditu a rentabilitu, záměry při budování pobočkové sítě, odhadovaný počet zaměstnanců apod.
- *Zabezpečení činnosti po technické, technologické a bezpečnostní stránce* – patří sem kvalitní vybavení výpočetní technikou, včetně bezpečného softwaru, trezorové kapacity.
- *Adekvátní kontrolní a účetní systém* - jejich efektivnost a spolehlivost ve velké míře předurčují, jak efektivní a spolehlivou činnost lze očekávat od banky jako celku.

¹⁴ „Stínové bankovníctví“ znamená, že dané ekonomické subjekty, které se „podobají“ bankovním subjektům, nepodléhají bankovní regulaci a dohledu.

- *Souhlas instituce regulace a dohledu domovské země (pobočky zahraničních bank)* – v případech, kdy o povolení činnosti v podobě žádá zahraniční banka, musí tato žádost kromě výše uvedených náležitostí obsahovat navíc souhlas regulace a dohledu domovské země.¹⁵

Pravidla vstupu do bankovní sféry slouží i jako expanzivní nebo restriktivní politika státu či daného regulátora, v případě omezení nebo podpory soutěže.

2.3.2 Ologopolizace v bankovním prostředí

Čím tvrdší podmínky vstupu na daném trhu platí, tím větší je pravděpodobnost vzniku a existence oligopolního prostředí v bankovním systému dané země. Bankovní systémy v tržních ekonomikách jsou až na výjimky a v rámci existujících antimonopolních zákonů skutečně charakteristické dominantním vlivem několika málo bank v některých odvětvích bankovního sektoru. Je to jistá „oběť“ za účelem dosažení stabilnějšího bankovního prostředí. (Revenda, 2011)

2.3.3 Základní povinnosti bank

Základní povinnosti bank se vztahují na všechny aspekty bankovního sektoru. Dlouhodobé nedodržování základních regulatorních pravidel může vést k odejmutí bankovní licence, tj. ukončení bankovní činnosti.

¹⁵ Od roku 1993 se v zemích Evropské unie uplatňuje přístup založený na *jednotné bankovní licenci* – tato licence opravňuje banku v domovské zemi k otevírání poboček kdekoli na území EU bez nutného souhlasu hostitelské instituce.

2.3.3.1 Přiměřenost kapitálu

Asi nejdůležitější pozornost budí právě kapitál banky. Jde především o jeho výši a kvalitu. Je to právě kapitál, který banky chrání před nesolventností,¹⁶ nebo nástroj k financování aktiv.

Podle Revendy (2011) je kapitál vlastním zdrojem banky, kapitál je přesně kvantifikovatelný, udržování kapitálu je nákladné (jeho výše a cena mohou ovlivňovat cenu bankovních operací), nákladovost kapitálu při neexistenci pravidel by ve snaze zvýšit rentabilitu mohla vést k jeho relativnímu snižování. Vliv na bankovní činnost má také struktura kapitálu, ne všechny jeho složky jsou k úhradám ztrát stejně vhodné.

Při konstrukci kapitálové přiměřenosti hraje první roli minimální absolutní výše kapitálu. Tato výše ještě nic neříká o síle či zdraví banky. Ukazatel je definován jako poměr kapitálu banky k rizikově váženým aktivům (*RVA*), úvěrovým ekvivalentům podrozvahových položek (*EPP*), tržní riziku (*TR*) a operačnímu riziku (*OR*). Tento ukazatel je mezinárodně sjednocený od 1. ledna 1993 podle pravidel stanovených Basilejským výborem bankovního dohledu,¹⁷ který působí v Bance pro mezinárodní platby. Pravidla od roku 2007 nesou označení *Basel II*. (Revenda, 2011)

Kapitál má tři složky (Tier 1, Tier 2, Tier 3). A níže je uveden konkretizovaný vzorec.

$$\text{Přiměřenost kapitálu}^{18} = \frac{\text{Tier 1} + \text{Tier 2} + \text{Tier 3}}{\text{RVA} + \text{EPP} + \text{TR} + \text{OR}} \geq 0,08 \quad (2.1)$$

Podle Revendy (2011) vzorec pro přiměřenost kapitálu lze konkretizovat následujícím způsobem:

A) Kapitál:

- *Vlastní kapitál* (core capital, u nás nyní původní kapitál) – tier 1 obsahuje základní nebo akciový kapitál, ážiové fondy,¹⁹ zákonné rezervní fondy a nerozdělený zisk. Od

¹⁶ Solventnost znamená, že hodnota kapitálu je vyšší než hodnota aktiv. Nesolventnost pochopitelně znamená opak.

¹⁷ Basilejský výbor bankovního dohledu je orgán sjednocující centrální banky a regulátory od Severní Ameriky, přes Jižní Ameriku, Evropu až po Asii.

¹⁸ Do roku 2007 byly ve jmenovateli pouze složky Tier 1 a Tier 2, od roku 2007 se zakomponovala i složka Tier 3.

¹⁹ Fondy, ve kterých se kumulují peněžní částky z rozdílů mezi jmenovitými hodnotami akcií a jejich emisními kurzy.

takto vypočítaného vlastního kapitálu se odečítají neuhrazené ztráty z předchozích let a ztráty z běžného roku, goodwill²⁰ některé další položky.

- *Dodatkový kapitál* (supplementary capital) – tier 2 se skládá z všeobecných rezerv²¹ a z nákladů banky a jsou určeny ke krytí prozatím neidentifikovatelných ztrát, termínovaného podřízeného dluhu²² a dalších položek. Dále zde patří rezervy z přehodnocení fixních aktiv; a kladný rozdíl mezi tržní a účetní hodnotou fixních aktiv představuje rezervy z přehodnocení fixních aktiv. *Hybridní kapitálové instrumenty* jsou dluhem, který se při splnění určitých podmínek může stát základním (akciovým) kapitálem banky. Příkladem jsou například *convertibles*, tedy obligace nebo prioritní (preferenční) akcie.²³
- *Krátkodobý podřízený dluh* (Tier 3, *Short-term subordinated debt*) - zde platí stejné zásady jako v případě termínovaného podřízeného dluhu, s tou odlišností, že splatnost je minimálně 2 roky.

Konstrukce ukazatele kapitálové přiměřenosti váže růst aktiv s nenulovými váhami rizikovosti na adekvátní zvýšení kapitálu, jestliže nemá banka vytvořenou určitou „rezervu“ v podobě vyšší skutečně přiměřenosti, než je požadovaných 8 %. Také obecně platí, že rostou-li rizikově vážená aktiva banky, musí banka zvyšovat kapitál. Zvýšit výnosnost aktiv při současném růstu rizikově vážených aktiv může banka především cestou zvýšení úrokových sazeb z úvěrů. Banka může také zvyšovat celkovou ziskovost, například zvýšením poplatků za bankovní služby, snížením úrokových sazeb z vkladů či režijními úsporami. Kapitál chrání banku do jisté míry před nesolventností. Stane-li se, že banka bude mít značné množství nedobytných pohledávek, musí tak banka tyto aktiva odepsat, a to na úkor kapitálu. Je patrné, že čím vyšším kapitálem banka disponuje, tím větší množství ztrát může krýt. Nebo se může stát, že ztráty z nedobytných pohledávek (nesplacených úvěrů) mohou být větší než kapitál, banka se tak dostává do problému: stane se nesolventní. (Revenda, 2011)

²⁰ Goodwill znamená „dobré jméno spojené s podnikem nebo s jeho výrobky“. V účetnictví se goodwill vyjadřuje v ceně, za kterou byl prodán.

²¹ Tyto rezervy nelze zaměňovat s rezervami uložené u centrální banky jako povinné minimální rezervy. Vytvářejí se ze zisku a z nákladů banky. Celková výše všeobecných rezerv se započítává do Tier 2 a je omezena. (Revenda, 2011)

²² Terminovaný podřízený dluh je spojen s emisí vlastních dluhopisů s minimální lhůtou splatnosti pět let a spojených s tzv. klauzulí podřízenosti – věřitelé berou na vědomí, že jejich pohledávky - v případě, že se banka dostane do vážných problémů - budou vyplaceny až po uspokojení pohledávek vkladatelů a vyplacení jiných závazků. (Revenda, 2011)

²³ Akcie, které mají přednostní práva vůči kmenovým akciím, a to při výplatě dividend a na přednostní uspokojení při úpadku. (Revenda, 2011).

B) *Rizikově vážená aktiva* - pro výpočet kapitálové přiměřenosti musí být jednotlivé druhy aktiv násobeny váhami rizikovosti, které berou v úvahu úvěrové a od roku 1999 i tržní riziko. Doporučené váhy se pohybovaly mezi 0 % a 100 % (resp. mezi 0 a 1,00). Protože každá banka musí mít také bezriziková aktiva, například pokladní hotovost a rezervy u centrální banky, suma *RVA* nutně musel být nižší než součet celkových aktiv. Pro úpravy platné od roku 2007 to již nemusí platit, protože obsahují váhy rizikovosti vyšší než 100 % (například 150 % u úvěru rozvojovým zemím). Níže ve vzorci (2.2) je zobrazena struktura. (Revenda, 2011)

$$\text{Rizikově vážená aktiva} = \sum_{i=1}^n (A_i W_i) \quad (2.2)$$

Kde A_i = hodnota aktiva, W = váha rizikovosti i , n = počet aktiv.

„Správné přiřazení“ vah rizikovosti aktivům má stěžejní význam. Například pohledávky bank vůči soukromému nebankovnímu sektoru mívají váhu 100 %, pohledávky vůči jiným bankám 20 %. Z konstrukce rizikově vážených aktiv vyplývá, že výše kapitálové přiměřenosti značně závisí na struktuře aktiv podle rizikovosti. Může se stát, že banka s vyššími celkovými aktivy a stejným (nebo nižším) kapitálem než jiná banka je na tom lépe, protože má nižší rizikově vážená aktiva. Nemalou roli zde hraje oceňování, nebo vykazování aktiv. Banky musejí aktiva členit do dvou skupin, tj. investiční portfolio zahrnuje dlouhodobá aktiva, zejména úvěry a majetkové účasti, a banky přeceňují alespoň jednou za rok podle stanovených účetních předpisů. V obchodním portfoliu jsou aktiva, se kterými banky běžně obchodují. Jde především o nakoupené cenné papíry. Aktiva v obchodním portfoliu se přeceňují na základě tržních cen. (Revenda, 2011)

C) *Úvěrové ekvivalenty podrozvahových položek*- vymezené podrozvahové položky jako jsou finanční deriváty, dokumentární akreditivy²⁴ a bankou poskytnuté záruky se násobí *faktorem konverze*, který je stanoven institucí regulace a pohybuje se v rozpětí od 0,01 do 1,00. Rozhodujícím kritériem je subjekt příslušné smlouvy. (Revenda, 2011)

S kapitálem a jeho hodnotou jsou obecně – jak je zákonité na trhu – spojena jistá rizika. Mezi základní dle Redenvy (2011) patří:

²⁴ Je akreditiv, kterým banka přejímá závazek poskytnout oprávněnému sjednané plnění, jestliže ten předloží bance řádně a včas dokumenty konkretizované v akreditivní listině (Polouček a kol., 2006).

- *Tržní riziko* - člení se na úrokové, měnové, akciové a komoditní riziko. Jsou do něj zahrnuta aktiva finanční deriváty a některé další podrozvahové položky, které reagují na změny tržních cen.
- *Operační riziko* - je spojeno s informačními technologiemi, lidským faktorem, vnitřními procesy v bankách a vnějšími událostmi. Na jeho výpočty a způsoby krytí se vztahují podobné souvislosti. Jako je tomu u tržního rizika.

Banka obvykle také musí řešit otázku zvyšování a snižování kapitálu. Podle Revendy (2011, 2012) lze uvést několik možností zvyšování kapitálu a snižování rizikově vážených aktiv:

- *Zvýšení kapitálu* - kapitál, jak bylo zmíněno výše, je zdrojem pro krytí ztrát, a je možné, že optimální cestou zvýšení kapitálové přiměřenosti je jeho zvýšení. Kapitál je ale současně nákladným zdrojem: rendita akcií²⁵ bývá ve většině případů vyšší než úrokové a další náklady u vkladů nebo náklady na další cizí zdroje. Zvýšit kapitál lze například emisí nových akcií nebo přidělem ze zisku do rezervních fondů. Kapitál je také zdroj, který je vyšší než cizí zdroje, protože akcionáři nesounevyšší riziko ztrát při problémech banky, a proto požadují vyšší relativní výnosy než například vkladatelé.
- *Snížení objemu rizikově vážených aktiv* - banka může použít dva základní způsoby a jejich kombinací: snížit absolutní výši aktiv s nenulovými váhami rizikovosti nebo postupně přesunovat aktiva s vyššími váhami rizikovosti do aktiv s nižšími váhami rizikovosti. Oba způsoby mohou zapříčinit pokles výnosů banky, druhý z nich za předpokladu nižších výnosů u méně rizikových aktiv. Pokles výnosů může být rovněž spojen s prodejem některých rizikovějších aktiv za cenu, která je výrazně pod nominální hodnotou.

2.3.3.2 Přiměřenost likvidity

Než se zaměří pozornost k přiměřenosti likvidity, nejdříve se definuje, co to vůbec likvidita znamená. Obecně se za likviditu daného ekonomického subjektu považuje schopnost dostát v kterémkoliv okamžiku svým splatným závazkům. S likviditou úzce souvisí i pojem solventnost, což je, jak už bylo definováno výše, schopnost ekonomického subjektu (banky)

²⁵ Poměr dividendových plateb a tržní ceny

schopnost hradit ztráty v kterémkoliv okamžiku bez dopadů na vklady klientů. (Jurošková, 2012)

Je jasné, že banka přijímá vklady na krátkou dobu, ale poskytuje peněžní prostředky na dobu delší. Pokud tedy věřitelé budou chtít uspokojit své pohledávky ve větších peněžních objemech, může se i solventní banka dostat do problémů týkajících se nedostatku likvidity, neboť prostředky nemusí mít nutně k dispozici. Obecně, například podle Juroškové (2012) k zamezení rizika nelikvidity používalo mnoho centrálních bank povinné minimální rezervy,²⁶ představující část vkladů, kterou nemohou banky dále půjčovat, ale musí je držet v podobě hotovosti, nejčastěji u centrální banky.

V dnešní době jsou však banky vystaveny i tržnímu riziku nelikvidity. To je spojeno se situací, kdy banka, ve snaze získat hotovost, není schopna prodat svůj majetek za na trhu akceptovatelnou cenu. Tato situace může nastat i tehdy, snaží-li se mnoho bank prodat svůj majetek ve stejný okamžik.

V souvislosti s tržním rizikem nelikvidity – na zajímavý fakt: od modelu tradičního bankovníctví, kdy se banka snaží získat peněžní prostředky prostřednictvím vkladů klientů, se banky přiklání k získání likvidity prostřednictvím sekuritizace – poskytnutí úvěrů, následně jejich prodej na kapitálovém trhu. Touto cestou se banky snaží získat potřebnou likviditu. Samozřejmě zde vyvstává již zmíněné tržní riziko likvidity: ceny finančních aktiv (v podobě poskytnutých úvěrů) se mohou samozřejmě v čase měnit, i v neprospěch banky, která tato aktiva na kapitálovém trhu prodala. Tento nový model představuje pro banky nebezpečí, že nebudou schopny sekuritizovaný majetek dále prodávat kvůli nedostatku tržní likvidity, což se ukázalo v průběhu globální finanční krize. (Jurošková, 2012)

2.3.3.3 Pravidla úvěrové angažovanosti

Pravidla úvěrové angažovanosti se vztahují na objem poskytnutých peněžních prostředků dané finanční instituce. Odpovídají na otázky, kolik má banka jednomu subjektu nebo skupině subjektů půjčit. Historie ukázala, že nadměrná expozice²⁷ vůči jednomu klientovi může pro banku představovat nadměrné riziko. Byla proto přijata pravidla určující

²⁶ Povinné minimální rezervy slouží jako nástroj měnové politiky centrální banky i jako nástroj k bankovní regulaci. Centrální banka zvýšením anebo snížením povinných minimálních rezerv (v procentuálním vyjádření) ovlivňuje peněžní zásobu v ekonomice, a tím také schopnost obchodních bank tvořit úvěry. V České republice je tato hodnota 2 %.

²⁷ Zjednodušeně řečeno je to pohledávka vůči klientovi.

hranice poskytnutých bankovních úvěrů, označována jako pravidla úvěrové angažovanosti. Tato pravidla vztahují na všechny úvěry a další pohledávky bank a v některých případech také na podrozvahové položky, proto se někdy uvádějí termíny jako celková nebo hrubá angažovanost. (Revenda, 2012; Jurošková, 2012)

Revenda (2011) také uvádí hlavní cíle stanovení a kontroly pravidel v úvěrové angažovanosti:

- Diverzifikace pohledávek a podrozvahových položek banky a z toho vyplývající minimalizace úvěrového rizika a některých dalších rizikových aspektů.
- Omezení pohledávek banky vůči svým majitelům, členům vedení, členům dozorčí rady a zaměstnancům.
- Omezení úvěrů, které ústředí banky poskytuje svým pobočkám či sesterským a dceřiným společnostem.

Diverzifikace úvěrových a dalších aktivit je spojena se stanovením limitů pohledávek a podrozvahových položek vůči jednomu klientovi a skupině ekonomicky spjatých klientů. Celkový stav úvěrů poskytnutých bankou jednomu dlužníkovi obvykle nesmí přesáhnout 25 % kapitálu a banka musí instituci dohledu pravidelně informovat o všech dlužnících s úvěry ve výši 10 – 25 % kapitálu banky. Na proti tomu limity úvěrů vůči zaměstnancům, členům dozorčí rady, akcionářům jsou obvykle nižší. Totéž platí i pro úvěry, které ústředí banky poskytuje svým pobočkám a sesterským a dceřiným společnostem. (Revenda, 2011)

2.3.3.4 Poskytování informací

Instituce bankovní regulace a dohledu mají v kompetenci shromažďování informací ohledně „fungování“ daného subjektu (bance). Informace získané při dohledu na dálku i na místě mají někdy čistě diskrétní charakter. Regulatorní instituce se většinou snaží posílit důvěrnost v bankovním sektoru. Banky jako instituce jsou totiž zranitelné ze strany vkladatelů. Ti mohou reagovat náhlými a neočekávanými výběry svých prostředků z bank. (Revenda, 2011).

Pro veřejnost jsou veřejně dostupné výroční zprávy, které musejí obsahovat agregovanou bilanci, výkaz zisků a ztrát a vyjádření externího auditora. Banky poskytují informace o vlastním hodnocení za uplynulé období a zamýšlenou, jen obecně formulovanou, strategii rozvoje na nejbližší období. Je taky nemyslitelné, aby například informace o strategii

rozvoje banky měly k dispozici jiné banky – konkurenti. Informace o bankovním sektoru jako takovém lze získat od centrální banky, které veřejnosti pravidelně umožňují přístup k informacím o stavu a vývoji této oblasti. Samotné banky mají informační povinnost vůči centrální bance. Poskytují ji informace ohledně personálních změn, o změnách ve vedeních bank, dozorčích radách, o bilančních a podrozvahových položkách (poskytují je dekadně). (Revenda, 2011)

2.3.3.5 Pravidla ochrany před nelegálními praktikami

Systém bankovní regulace musí také svými nástroji zabraňovat nelegálním praktikám. Tyto praktiky mohou ohrozit zdraví, bezpečnost a důvěryhodnost bankovního systému v zemi. „Bankovní podvodníci“ jsou v obcházení pravidel regulace nesmírně vynalézaví, zabránit jejich obcházení je velice těžké, prakticky nelze vytvořit dokonalá pravidla, která by utlumila veškeré nelegální praktiky. V dnešním co nejotevřenějším světě se vyžaduje koordinovaný přístup v systému regulace a dohledu, protože v případě nekoordinovaného přístupu se může stát, že banky v zemích, kde jsou dostatečně vytvářeny účinné zábrany proti nelegálním praktikám, mohou přicházet o klienty, kteří naopak budou přecházet do bank v zemích, kde je mírnější (liberálnější) regulace a dohled. Mezi hlavní druhy nelegálních praktik patří důvěrné obchody a praní špinavých peněz. (Revenda, 2011)

Důvěrné obchody (insider trading; uvádí se též „obchody zasvěcených“) jsou spojeny s využitím, nebo zneužitím výjimečných, jiným subjektům do jisté doby nedostupných informací, které po zveřejnění mohou významně ovlivnit ceny cenných papírů. K důvěrným obchodům dochází zejména při nákupech a prodeích cenných papírů obchodovaných na burzách, ale může k nim dojít i při jiných, např. úvěrových operacích. U praní špinavých peněz (money laundering) jde o transakce, jejichž cílem je zakrytí výnosů pocházejících z nelegálních (nezákonných) činností. Patří sem příjmy z obchodů s drogami, falešnými léky, příjmy z prostituce, nelegálních heren a sázkových kanceláří, příjmy z počítačové kriminality, nelegálních obchodů se zbraněmi a dalších aktivit spojené s organizovaným zločinem. (Revenda, 2011)

2.3.4 Povinné pojištění vkladů

Systém pojištění vkladů je nezbytnou součástí současného bankovníctví. V případě bankovní krize (projevující se „runem na banky“) hraje „bezpečnostní úlohu“. Vůbec základním faktorem je prostě ochrana spotřebitelů. Dalším cílem je zvýšit důvěryhodnost vůči bankovnímu sektoru. Tento systém v případě selhání banky zajišťuje vkladatelům, že jim budou vyplaceny vklady, ať už veškeré, nebo v bankou stanovené minimální výši. Podle Revendy (2012) systém pojištění vkladů není „zadarmo“, jeho zavedení je spojeno s morálním hazardem a nepříznivým výběrem.

Je pozoruhodné, že právě první systém pojištění vkladů byl implementován v Československé republice (systém byl vytvořen v roce 1924), ale neměl dlouhé trvání, protože jeho „životnost“ skončila po 2. světové válce. Proto většina pramenů uvádí, že nejstarším systémem pojištění vkladů fungoval právě ve Spojených státech amerických. Ten byl zaveden v roce 1936 jako reakce na velkou hospodářskou krizi. (Jurošková, 2012)

2.3.4.1 Morální hazard a nepříznivý výběr

Morální hazard lze definovat jak z pohledu klienta (vkladatele), tak z pohledu banky. Na straně banky se morální hazard projevuje zvyšováním rizikových operací za účelem dosažení co největšího zisku, a zároveň nenesení plné zodpovědnosti za tyto operace: nevystavení plnému riziku ztráty. Na straně klienta (vkladatele) se projevuje nerozlišováním mezi „dobrou“ a „špatnou“ bankou, pokud jsou jeho vklady pojištěné. Vkladatelé si tak většinou vybírají banku, která nabízí nejvyšší úrokovou míru z vkladů, bez ohledu na to, jaké banka podstupuje - co do rizikovosti - operace. (Revenda, 2012)

Existují názory, které vyzdvihují zvýšení spoluúčasti vkladatele při pojištění vkladů, tím, že by vkladatelé nesli část rizika (kupříkladu by jim vyplacena v případě krachu banky plná výše jejich vkladů, ale jen část). Tyto názory, nebo spíše argumenty obhajující pojištění ze strany vkladatele jsou podle Juroškové (2012) vzdáleny realitě. Je nepředstavitelné, aby každý jedinec dokázal zhodnotit „finanční zdraví“ dané banky, aby dokázal posoudit, zda finanční operace bank jsou při daném riziku výnosné či nikoli. Proto argumenty, obhajující zamezení morálního hazardu u klienta – vkladatele, nejsou u ekonomů příliš přijatelné.

V případě vyplacení pojištěných vkladů (při krachu banky) se ztráty banky hradí nejdříve u vlastního kapitálu, a tedy akcionáři, a to do výše jejich vlastnických podílů. Mezi další vlivy, které omezují morální hazard bank, patří „efekt renomé“ a „reputační efekt“ – banky si nedovolí morálně hazardovat: v případě selhání by utrpěli nejenom ztrátu kapitálu ale i jejich pověst by se tím pošramotila. Vedle morálního hazardu vystupuje i druhé riziko spojené s bankovní sférou, jedná se o nepříznivý výběr. Je spojený s vyšší pravděpodobností vstupu rizikových subjektů do bankovní sféry. Jsou to subjekty, jejichž cílem je vstoupit a dosáhnout vysokého zisku v rámci bankovního sektoru, i za cenu podstoupení mnohem rizikovějších operací, než jsou operace u dlouhodobě fungujících bank. Těmto subjektům se říká „hit and run raiders“. Tyto subjekty se v podstatě orientují jen na vysoce výnosné rizikové operace. Snížit nebezpečí nepříznivého výběru lze jen omezením vstupu do bankovního sektoru. (Revenda, 2012)

2.3.4.2 Systémy pojištění vkladů a jejich výše

V daném bankovní sektoru se může uplatňovat jeden ze dvou systémů pojištění vkladů. Prvním je explicitní systém pojištění vkladů, a druhým je implicitní systém pojištění vkladů. První je formálně ustanoven: v případě nedostatku likvidity pro vyplacení vkladů klientů poskytne příslušná instituce (regulátor – centrální banka) bance likviditu. Druhý - implicitní systém - není formálně uzákoněný, ale v bankovním systému se očekává, že vklady budou chráněny. (Jurošková, 2012)

Výše pojištění vkladů je další důležitou otázkou bankovní regulace a dohledu. Obecně platí, že čím vyšší pojištění je ustanovené, tím vyšší míra morálního hazardu se na trhu objevuje, a naopak, čím menší pojistné, tím dochází k menšímu výskytu morálního hazardu. V současnosti je pojistná ochrana limitována, a náhrada je buď plná, nebo částečná. V zemích Evropské unie mají vkladatelé od ledna 2011 plnou úhradu vkladů až do výše 100 000 eur. Před hromadnými výběry nelze ochraňovat celý bankovní sektor. Hlavním důvodem je skutečnost, že až na výjimky se nevztahuje na mezibankovní trh. Banky přitom mají jedna o druhé mnohem lepší a podrobnější informace než nebankovní veřejnost. Riziko s hromadných výběrů je spojeno hlavně s mezibankovními vklady a vklady dalších finančních institucí. (Revenda, 2011)

2.3.5 Centrální banka jako věřitel poslední instance

Nezastupitelnou úlohu v bankovním systému jakožto subsystému ekonomického systému hraje věřitel poslední instance, jímž obvykle je centrální banka. Cílem věřitele poslední instance je bránit úpadku nelikvidních, ale solventních bank obvykle tím, že jim k překlenutí nepříznivé finanční situace poskytne finanční zdroje. Poskytnutí přechodné likvidity je zcela na rozhodnutí věřitele poslední instance, v žádném případě to není jeho povinnost. Věřitel poslední instance poskytne obvykle pomoc tehdy, vyvstává-li systémové riziko. Mají-li banky větší problémy s likviditou, které již nelze řešit běžnými úvěry od centrální banky, obracejí se na jiné banky. Pokud neuspějí na mezibankovním trhu, mají možnost požádat o nouzový úvěr nebo jinou formu pomoci od centrální banky. Hlavním kritériem by také při poskytování pomoci mělo být to, zda existuje naděje na záchranu banky a odvrácení hrozby naplnění systémového rizika. Při úpadcích velkých bank se často upozorňuje na to, že čím větší banky jsou, tím těžší jsou potenciální důsledky jejich úpadků pro celý bankovní systém. Věřitel poslední instance této situaci musí zamezit. (Revenda, 2012)

2.3.5.1 Formy pomoci centrální banky

Centrální banka poskytuje dvě formy pomoci: úvěrovou a neúvěrovou. V případě úvěrové pomoci jde o poskytnutí nouzových úvěrů, tj. nad mez úvěrů spojených s měnovou politikou. Mezi nouzové úvěry patří úvěry na povinné minimální rezervy (skutečný stav těchto rezerv je spíše nižší než povinná minimální výše) a další dlouhodobější úvěry²⁸ na doplnění likvidity. Při neúvěrové pomoci centrální banka od ohrožené banky nakupuje cenné papíry nad rámec operací na volném trhu, a to v objemu, který je vyšší, než centrální banka stanovila v rámci měnové politiky, nebo jde o nákup jiných o nákup jiných cenných papírů, než se kterými se při operacích na volném trhu obchoduje. (Revenda, 2012)

²⁸ Zde patří lombardní úvěry, což jsou úvěry poskytnuté centrální bankou komerčním bankám proti zástavě cenných papírů.

2.3.6 Instituce bankovního dohledu v rámci Evropské unie²⁹

V Evropské unii převažuje systém regulace a dohledu v rámci bankovního sektoru na národní úrovni. Před vypuknutím finanční krize, tedy před rokem 2007, ale začaly existovat instituce zaměřené na bankovní regulaci a dohled na nadnárodní úrovni. Došlo k vytvoření dvou výborů, a to Evropského výboru pro cenné papíry (European Securities Committee, ESC, a dohledového – Výbor evropských dohledových orgánů nad kapitálovým trhem (Committee of European Securities Regulators, CESR). Podle Juroškové (2012) rada ministrů financí zhodnotila tuto koncepci velmi příznivě a v prosinci 2002 doporučila Komisi, aby byla koncepce aplikována i na další základní odvětví finančních služeb. Pro oblast bankovníctví a pojišťovnictví došlo k vytvoření Evropského bankovního výboru (European Banking Committee, EBC) a Evropského výboru pro pojišťovny a zaměstnanecké penzijní fondy (European Insurance and Occupational Pensions Committee, EIOPC) na úrovni regulace, dále Výboru evropských orgánů bankovního dohledu (Committee of European Banking Supervisors, CEBS). (Jurošková, 2012)

2.4 Shrnutí

Tato kapitola byla teoretickým „úvodem“ pro porozumění následujících problematik, týkající se bankovní regulace a dohledu. Jádrem této kapitoly bylo především definování toho, co to vůbec systém bankovní regulace je, co je jeho cílem. Ví se, že obecným cílem bankovní regulace a dohledu je především to, aby tento systém podporoval finanční stabilitu bankovního sektoru, a aby byl odolný vůči případným finančním krizím. Byly také vyzdvihnuty nástroje a prostředky.

V další kapitole se zaměří pozornost na pravidla regulace a dohledu, která byla přijata před vypuknutím globální finanční krize.

²⁹Fungující orgány a instituce před finanční krizí (zhruba před rokem 2007).

3 Bankovní regulace a dohled v Evropské unii před finanční krizí

Tato kapitola je o prvních dohodách o regulaci a dohledu. Pozornost je zaměřena především na dohody Basel I a Basel II. Charakteristika, tedy podstata dohody Basel I, je daná, a konec konců už i neměnná, oproti tomu Basel II je dohoda, jež byla zavedena v roce 2005, a která byla novelizována, zvláště během finanční krize; a tato nová pravidla regulace a dohledu budou popsána v další kapitole. Zmíní se také charakteristika novelizací směrnic o kapitálových požadavcích. Vznik finanční krize se datuje začátkem roku 2008, proto se k tomuto mezníku přikloním také.

3.1 Basel I

Basilejský výbor pro bankovní dohled v roce 1988 publikoval dokument *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*, který je znám jako Basel I nebo Dohoda o kapitálové přiměřenosti. Zprvu byla dohoda přijata zeměmi v rámci skupiny G-10, a teprve až potom se stala celosvětovým standardem v oblasti řízení rizik. Ústřední myšlenkou Basel I je držet ke každému rizikovému aktivu určitou výši kapitálového požadavku s tím, že méně riziková aktiva vyžadují méně kapitálu, a vysoce riziková aktiva vyžadují kapitálu více. Tato dohoda vznikla také jako reakce na pády bank, jejíž hlavními příčinami byla úvěrová rizika (opominou-li se podvodná jednání v rámci bank). Podle Basel I bylo stanoveno, že poměr kapitálu k součtu rizikově váženým aktivům musí být minimálně ve výši 8 %. Požadavek byl kompromisem mezi zúčastněnými státy ohledně reálně dosažitelné úrovně drženého kapitálu. Rizikově vážené aktivum se vypočítá vynásobením hodnoty tohoto aktiva rizikovou váhou, kterou stanoví příslušný regulátor. Kapitál se pro výpočet kapitálové přiměřenosti rozděluje na hlavní kapitál, tzv. Tier 1, a dodatkový kapitál, tzv. Tier 2. (Jurošková, 2012)

Nejdříve byla dohoda implementována v zemích G-10. Význam kapitálové dohody byl široce rozpoznatelný a očividný a během 90. let byl, již pod názvem *A New Capital Accord*, implementován ve více než 100 zemí. (Bank for international settlements, 2001)

Basel I je považován za pozoruhodný úspěch, neboť se jedná o dohodu, jež není právně zavázána pro všechny státy, a která byla vydána výborem, jež nemá formální autoritu

či postavení v mezinárodním právu. Při přípravě této dohody se začaly projevovat jisté nedostatky, které se plně projevíly při její realizaci. Schválení dokumentu proběhlo proto, že se předpokládalo, že výhody převáží nad nedostatky z ní plynoucí. Tyto nedostatky lze rozdělit do pěti oblastí. První závažnou oblastí bylo stanovení rizikových vah, jejichž implementace byla sice jednoduchá, ale neodrážela ekonomickou realitu. Rizikové váhy byly totiž klasifikovány velmi jednoduše (např. 0 % pro pohledávky za centrálními vládami zemí OECD, 20 % pro pohledávky za bankami integrovanými do OECD, 50 % pro půjčky plně zajištěné zástavou nemovitosti a 100% za soukromým sektorem). Druhou problematickou oblastí jsou opravné položky k úvěrům, které se vytváří v případě znehodnocení úvěru. V Basel I jsou zpřístupněna ustanovení, která by tuto oblast upravovala. Dohoda zakotvuje pouze princip poznatelného zhoršení kvality aktiv, který je v podstatě subjektivní, a národním regulátorům je v rozhodování o těchto opravných položkách ponechána značná volnost. Třetí oblastí kritiky se zaměřuje na to, že Basel I se nepovedlo vytvořit stejné podmínky v jednotlivých státech a že základní cíl dohody tak nebyl naplněn. Bylo to zejména z důvodu, že národní autority při implementaci dohody disponovaly značnou diskreční pravomocí. Čtvrtou oblastí, jež je kritizována, je, že poskytnuté záruky či garance byly převážně ignorovány. Poslední z významných výtek se týkala toho, že Basel I nezohledňuje kromě úvěrového i jiné druhy rizik. (Jurošková, 2012)

Po těchto kritizovaných nedostatcích se začalo pracovat na novelizaci Basel I s cílem zahrnutí tržního rizika. Tržní riziko, jak je uvedeno jinými slovy ve druhé kapitole, se týká ztráty tržní pozice z důvodu pohybu tržních cen aktiv. Důvodem začlenění tržního rizika do této dohody byl rozmach bankovních obchodů v 80. letech, kdy banky začaly aktivně obchodovat na trzích. Stávající koncept kapitálové přiměřenosti Basel I, zaměřující se pouze na úvěrové riziko, nedokázal již pojmut všechna rizika, kterým jsou banky vystaveny. V roce 1993 vyvstal pokus o měření tržních rizik, veřejnosti však tyto snahy nebyly akceptovány. Až v roce 1996 byl vydán dodatek k basilejské dohodě pod názvem *Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risk*, který zavedl dva možné přístupy k výpočtu kapitálového požadavku pro tržní riziko, a to standardní metodou a pokročilou metodou interních modelů, tj. metodou na bázi *value at risk*. To, jakou metodu si banka zvolí, není jen na jejím uvážení. Standardní metoda funguje na bázi blokového přístupu, který je užíván při regulaci kapitálu u společností obchodujících s cennými papíry. Podstata blokového přístupu spočívá v tom, že se kapitálové požadavky stanoví zvlášť pro každou jednotlivou pozici tržního rizika a tyto bloky se poté sumarizují. Interní modely umožňují bankám použít jejich vlastní model řízení jako možnost k standardní metodě. V tomto ohledu bylo pro stanovení

kapitálového požadavku k tržnímu riziku nejdříve umožněno použití vlastních interních modelů, což bylo následně rozšířeno i pro úvěrové riziko podle Basel II. Porovná-li se obě metody, tak interní modely více reflektují citlivost rizika a představují sofistikovanější způsob měření tržního rizika. Základním a zjednodušujícím předpokladem, na kterém metoda *value at risk* spočívá, je, že budoucí tržní pohyby se podobají nedávné minulosti. Minulost je tedy považována za rozhodující vodítko k budoucím předpovědím. (Jurošková, 2012)

Obrátí-li se pozornost zpět k roku 1996 a k dodatku, tak další novinkou bylo rozlišování mezi obchodní a bankovní skladbou aktiv (portfoliem). Určení těchto dvou portfolií reflektuje skutečnost, že banky drží jak tradiční majetek, tak „nový“ tržní majetek. Každý z těchto majetků však podléhá jinému typu rizika. Bankovní portfolio tvoří tradiční majetek založený na půjčkách, které banka zamýšlí držet až do splatnosti. Další majetek, se kterým lze obchodovat, jako cenné papíry či některé deriváty,³⁰ lze také zařadit do tohoto portfolia, a to za předpokladu, že je užito pro účely zajištění majetku banky. Bankovní portfolio je založené na půjčkách, které banka zamýšlí držet až do splatnosti. Do obchodního portfolia patří např. nákup dluhopisů se záměrem jejich prodeje. Oceňování obchodního portfolia je založeno na aktuálních tržních cenách. Přesuny nástrojů mezi portfolii musí odpovídat příslušným účetním postupům a strategii banky, nejsou tedy náhodně a bankou libovolně realizovatelné. (Jurošková, 2012)

Ani přijetí dodatku k Basel I však neodvrátilo kritiku stanovených pravidel kapitálové přiměřenosti. Stále bylo Dohodě vytýkáno, že nezohledňuje ekonomickou realitu, veškerá podstupová rizika, zejména operační, a že přístup k měření rizika nebyl dostatečně citlivý. Základní princip Basel I založený na předpokladu, že jedna velikost se hodí pro všechny, byl stále vnímán jako neodpovídající, a to zejména vzhledem ke změnám, k nimž došlo ve struktuře a operacích bankovní sféry od přijetí dohody o kapitálové přiměřenosti v roce 1988. Bylo proto nezbytné upravit metodu propočtu kapitálové přiměřenosti. (Jurošková, 2012)

Od roku 1988 došlo, co se týká obchodního bankovníctví, rizikového managementu, dohledových přístupů a finančních trhů, k významným změnám. Od té doby každý segment prošel významnými změnami. V červnu 1999 Evropská komise dosáhla vytvoření návrhu za účelem obměny dohody o kapitálové přiměřenosti z roku 1988. Tato nová dohoda byla podrobena mnoha kritickým diskuzím a komentářům, a na tyto podněty Evropská komise samozřejmě reagovala tím, že navrhla konkrétnější a podrobnější návrhy rámce dohledu. Konečným termínem úpravy byl 31. květen 2001. (Bank for international settlements, 2001)

³⁰ Zde se má na mysli finanční derivát, jímž obvykle je cenný papír, jehož hodnota je odvozena od jiných finančních aktiv. (Hindls, Holman, Hronová, 2003)

3.2 Basel II

Jak bylo zmíněno, v roce 1999 vydal Basilejský výbor pro bankovní dohled první verzi dohody s názvem *A New Capital Adequacy Framework*, která však kvůli své obecnosti nebyla přijata. Druhá verze, označována jako *New Basel Capital Accord*, z roku 2001 byla oproti původní propracovanější a obsahovala komplexnější přístupy k řízení rizik. Původním záměrem této dohody bylo umožnit bankám držet menší množství kapitálu, avšak v konečném výsledku tato dohoda kapitálové požadavky vůči bankám navyšovala. Z tohoto, ale i dalších důvodů, byla dohoda značně kritizována. Definitivní verze nové basilejské kapitálové dohody byla schválena 26. června 2004 pod názvem *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*, známá jako Basel II. V příloze č. 1 je uveden podrobný rozpis termínů pro návrhy změn a změny samotné. (Jurošková, 2012)

Basel II, tak jako každá jiná dohoda, má své cíle, které byly vytyčeny už ve verzi z roku 1999. Mezi tyto cíle patří posílení bezpečnosti a zdravého fungování finančního systému, zvýšení konkurenční rovnosti mezi jednotlivými subjekty, vytvoření komplexnějšího a rizikově citlivějšího přístupu, který umožní sofistikovanějším bankám užívat jejich vlastní modely řízení rizik. Hlavním rozdílem v porovnání s Basel I je snaha o co nejpřesnější vyjádření minimálního regulátorně vymezeného kapitálu ke skutečné ekonomické potřebě kapitálu, která vychází z konkrétních rizikových pozic dané banky. (Jurošková, 2012)

Dalším rozdílem Basel II ve srovnání s předchozím konceptem je jeho třípilířová struktura. Obsahem prvního pilíře je stanovení minimálních kapitálových požadavků. Druhý pilíř, týkající se procesu dohledu, vyzdvihuje roli regulátora při posuzování interních modelů a komplexním hodnocením kapitálové přiměřenosti bank. Třetí pilíř, zabývající se tržní disciplínou, stanoví komplex informací, které by banka měla o sobě zveřejňovat, a zdůrazňuje fakt, že tržní disciplína může posílit kapitálovou regulaci a další úsilí regulátorů k zajištění bezpečného a zdravého bankovního sektoru. (Jurošková, 2012)

I podle Diericka a kol. (2005) Basel I umožnila krýt pouze minimální kapitálové požadavky, Basel II naopak nastavil takové kapitálové požadavky, jež stojí na třech pilířích, minimální kapitálové požadavky (Pilíř I.), proces dohledu (Pilíř II.) a tržní disciplína (Pilíř III.); a aby tento systém dohledu mohl účinně fungovat, je zapotřebí, aby mezi těmito pilíři fungovala úzká spolupráce, aby mezi nimi byl vztah vzájemné komplementarity.

3.2.1 První pilíř - Minimální kapitálové požadavky

V rámci prvního pilíře je pozornost věnována riziku úvěrovému, kde dochází k významným změnám. Pilíř I. poskytuje aktualizaci dohody Basel I, tedy metodologii pro kalkulaci rizikově vážených aktiv a jmenovatel pro poměr kapitálu. Metody měření tržního rizika se oproti Basel I příliš neliší. Problémem se stává operační riziko, kterému banky začaly čelit a proti kterému musí odolávat dostatečnou kapitálovou vybaveností. Tato riziková kategorie shrnuje ztráty z neočekávaných nebo neadekvátních interních procesů, ztráty způsobené lidským faktorem nebo ekonomickým systémem. Zcela nově je zaveden kapitálový požadavek k operačnímu riziku. Ke stanovení kapitálových požadavků k úvěrovému riziku je možné použít standardizovanou metodu, anebo metodu založenou na interním ratingu. Standardizovaná metoda je komplexnější verzí Basel I zahrnující navíc externí ratingy, naproti tomu metoda založená na interním ratingu obsahuje podrobné specifikace ohledně toho, jak by banka měla měřit úvěrové riziko. Standardizovaná metoda je tedy podobná přístupu uplatňovanému podle dohody Basel I, kdy banka přiřazuje rizikovou váhu na základě objektivních znaků každému z aktiv. Rizikové váhy na rozdíl od Basel I vycházejí z ratingů stanovených externími ratingovými agenturami. I ECB (2005, s. 11) tvrdí: „*Hlavní změny ve srovnání s dohodou Basel I spočívají v použití externích ratingů jako základ pro určování rizikových vah a větších rozdílů v možných rizikových vahách.*“ Zároveň Basel II odstraňuje původní nedostatek v podobě rozdílných vah podle toho, zda se jedná o členskou, anebo nečlenskou zemi OECD. (Jurošková, 2012; ECB, 2005)

Potřebný kapitálový požadavek v rámci Basel II je vypočítán na základě toho, jaká míra rizika je spojena s daným dlužníkem. Výpočet kapitálového požadavku podle Basel II je tak stanoven na stejném principu jako podle Basel I. Výpočet budeme demonstrovat na příkladu, kdy banka poskytla půjčku v hodnotě 100 j. dlužníkovi, jehož riziková váha je 100 %. Při stanovené výši kapitálového požadavku 8 %, musí banka držet kapitál ve výši 8 j. Standardizovaný přístup je vůči riziku citlivější než Basel I. Nicméně i ten má několik nedostatků. Tím rozhodujícím je role ratingových agentur při stanovení rizikových vah. Na ratingové agentury je tak přenášena část odpovědnosti za veřejnou regulaci, přitom se jedná o nevládní ziskové organizace. Je zde zřejmý konflikt zájmů, protože honorář získávají od společností, které vyhodnocují. (Jurošková, 2012)

Ratingové agentury nebo externí hodnotící instituce, jak jsou zmíněné v dohledovém rámci Basel II, musí získat jisté informace z průzkumu nebo dohledu daného regulátora, aby pak mohla posoudit rizikové váhy v rámci dané banky a udělit ji adekvátní rating. Pokud daná ratingová agentura³¹ dostane od regulátora jistá data, nebo rozpoznávací informace ohledně situace daného ekonomického subjektu (banky), tak k udělení ratingu musí splnit jistá kritéria. A podle ECB (2005) mezi tato kritéria patří:

1. Objektivita metodologie hodnocení kreditního nebo úvěrového rizika.
2. Nezávislost - hodnotící agentura nesmí podléhat politickým ani ekonomickým tlakům, které by mohly ovlivnit analýzu.
3. Mezinárodní přístup - hodnotící agentura by měla svoje služby v daném termínu nabídnout jak domácím, tak i zahraničním firmám.
4. Zveřejnění informací - zahrnuje zveřejnění toho, jaká se používá metodologie při hodnocení, dále musí být definováno selhání, časový horizont, význam každého ratingu, zkušenosti s aktuálními selháními při hodnocení daných kategorií rizik, tedy špatné zkušenosti s hodnocením.
5. Důvěryhodnost úvěrového zhodnocení.

Druhou možností pro stanovení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku je metoda fungující na bázi interního ratingu. Tato metoda je kvalitativním posunem při stanovování kapitálových požadavků vzhledem k úvěrovému riziku. Metoda založená na interním ratingu rozlišuje dva koncepty, a to koncept očekávaných ztrát a neočekávaných ztrát. Očekávané ztráty jsou stanoveny prostřednictvím statistických propočtů, na jejichž základě je banka schopna odhadnout přibližné množství půjček, jež nemohou být splaceny v průběhu 12 měsíců. K pokrytí očekávaných ztrát si banka vytváří rezervy. Naproti tomu neočekávané ztráty lze velmi těžko predikovat, neboť jde o ztráty přesahující běžná očekávání banky. Je nezbytné určit množství neočekávaných ztrát, aby banka vyčlenila kapitál k jejich pokrytí, což je cílem metod založených na interním ratingu. (Jurošková, 2012)

Základním rozdílem ve stanovení kapitálového požadavku standardizovanou metodou a metodou založenou na interním ratingu je, že požadavek podle druhé metody je mnohem citlivější vůči danému riziku. Existují však i společné rysy. ECB (2005, s. 13) uvádějí: „*Stejně jako standardizovaný přístup, tak i metoda založená na interním ratingu rozlišuje mezi aktivy, jež jsou rozdělena do tříd, ke kterým dohledové orgány přiřazují svoje rizikové váhy.*“ Na základě standardizované metody dojde k výrazné změně kapitálového požadavku,

³¹Podle Klikové a Kotlána (2006) mezi nejvýznamnější ratingové agentury patří: Standard and Poor's, Moody's Investor Service, IBCA.

jestliže dojde ke změně rizikové váhy půjčky. Naproti tomu velké množství stupňů v případě interního ratingu umožňuje, aby se kapitálový požadavek nezvyšoval nárazovitě, ale podle vyhodnocení individuálního případu. I ECB (2005, s. 13) uvádí: „*Metoda založená na interním ratingu vyžaduje minimum kapitálu, neboť je založena na pravděpodobnosti distribuce ztrát kvůli riziku selhání v portfoliu úvěrů nebo jiných finančních instrumentů.*“ Výsledkem je, že při zhoršení kvality půjčky se v případě metody interních ratingů kapitálový požadavek zvyšuje proporcionálně. Tento přístup umožňuje měření, které je citlivější vůči riziku než měření u standardizované metody. (Jurošková, 2012)

Basilejským výborem byly tyto metody navrženy pouze pro úzké spektrum hlavních mezinárodních bank. Výbor předpokládal, že stanovené požadavky pro její používání bude schopno plnit pouze několik bank. Ačkoliv nakonec o dovození používat tuto metodu požádalo své regulátory více bank, z jejího použití jsou vyloučeny menší banky. V této souvislosti vyvstává otázka, zda Basel II nezavádí diskriminační prvky vůči menším bankám, které nebudou schopné přijmout sofistikovanější přístupy, a proto jejich kapitálové požadavky budou vyšší než u bank, které je přijaly. (Jurošková, 2012)

Podíváme-li se na kritiku a nedostatky Basel II, tak podle Juroškové (2012) lze dospět k závěru, že hlavní nedostatek spočívá v jeho výrazně procyklickém charakteru. Procyklický charakter se projevuje mimo jiné tím, že v dobách ekonomického růstu dochází ke snižování kapitálových požadavků (kvůli podceňování rizika), a proto objem aktiv (půjček či úvěrů) roste. Naproti tomu ekonomický pokles vede ke zvyšování kapitálových požadavků, čímž se snižuje objem aktiv. Sám Holman (2009, s. 19) tvrdí: „*V období převládajícího optimismu bývají investiční rizika podceňována a poptávka po úvěrech je vysoká. Banky a ratingové agentury rovněž podněcují úvěrová rizika, neboť klienti prosperují a pravděpodobnost jejich selhání je nízká.*“

Další nedostatek se týká toho, že Basel II zvyšuje závislost na interních modelech rizik, které nejsou až tolik osvědčené. Další problém související s využíváním interních modelů se týká požadavků na regulátory, aby byli schopni tyto modely odpovídajícím způsobem zhodnotit a ověřit.

Některé z modelů však mohou být natolik komplikované, že regulátoři nemusí mít dostatek odborných znalostí, aby dokázali náležitě vykonávat tento úkol.³² Aby se zamezilo těmto výtkám, je v současnosti navrhováno zavedení dodatečného kapitálového požadavku, tzv. leverage ratio (samozřejmě vedle požadavku podle Basel II), o němž bylo pojednáno výše jako o jedné z možností pro regulaci míry zadlužení bank. Leverage ratio je jednoduchý kapitálový požadavek, který nevyžaduje oceňování rizik. Holman (2009, s. 19) uvádí: „*Jeho výhodou je nezávislost na složitých modelech oceňování rizik. Smyslem je, že v dobách boomu funguje jako strop, který může zastavit nadměrnou expanzi bankovních aktiv, je-li vhodně nastaven. Když totiž dochází k podceňování kreditních rizik, objem aktiv v rámci Basel II rychle roste.*“ I koncept leverage ratio je procyklický. Ona procykličnost je nedílnou součástí každé kapitálové regulace, což pramení ze skutečnosti, že určené kapitálové minimum musí být respektováno ve všech stádiích ekonomického cyklu, a že finanční instituce samotné operují na procyklické bázi. (Jurošková, 2012)

Basel II, jak bylo zmíněno výše, zahrnuje i operační riziko, jež lze definovat jako riziko ztráty vyplývající z neadekvátních nebo chybných interních procesů, chyb lidí a systémů nebo vlivem externích událostí. Do tohoto rizika lze také zařadit ztráty z podvodných jednání, selhání managementu či nedostatečných procesů. Je paradoxní, že se operačním rizikem regulátoři začali zabývat až v poslední době, ačkoliv se toto riziko vyskytovalo v bankovníctví už od samého počátku. Ačkoliv byly vytvořeny postupy pro určení operačního rizika, experti je spíše považují za odhady.³³ Problém u operačního rizika tkví především v tom, že jej lze těžko kvantifikovat, což znamená, že stanovení kapitálových požadavků je obtížným úkolem. Podvodná jednání se nevyskytují až tak často, proto lze ztráty či rizika těžko předpovědět. (Jurošková, 2012)

3.2.2 Druhý pilíř – Proces dohledu

Banky hodnotí svůj kapitál adekvátně na základě vlastní metodologie interního managementu a analýzy dohledu toho, zda hodnocený specifický adekvátní kapitál je ve

³² Řada odborníků doporučuje raději další zlepšování modelů oceňování rizik a potlačování jejich procyklického charakteru. (...) Tyto a jiné způsoby zlepšování ratingových modelů představují výzvu pro výzkum. Ovšem celý systém kapitálové regulace, který je velmi technický, se tím bude stávat ještě složitějším a rozsáhlejším. (Holman, 2009)

³³ V ekonomii (z pohledu Rakouské školy) nic takového, jako budoucí odhad – výpočet rizika, neexistuje. Neexistuje žádný vzorec, pomocí něhož by se dala spočítat budoucí podoba trhu.

spojení s celkovým rizikovým profilem a obchodní strategií. Důsledná aplikace praktik dohledu nad zeměmi je obrovským významem k vyhnutí se přílišného dodržování regulatorních pravidel a významem k zajištění rovných podmínek. V rámci procesu dohledu se diskutovalo o tom, zda by banky měly držet dodatečný kapitál proti rizikům, která jsou nebo nejsou plně kryta v rámci Pilíře I., a tento by měl být a je plněn příslušnými dohledovými opatřeními, a to právě v rámci procesu dohledu. Aktivní role pro dohledové autority bude bankám dávat podněty k neustálému zlepšování jejich modelů a systémů rizikových managementu. Pilíř II vyžaduje dohledové orgány k aplikaci opatrného hodnocení kapitálové přiměřenosti v jednotlivých bankách. (ECB, 2005)

Podle Juroškové (2012) je proces dohledu založený na čtyřech principech:

- *Princip 1.* - banka musí mít vytvořený postup pro hodnocení své celkové kapitálové přiměřenosti vzhledem ke svému rizikovému profilu a postup pro udržování své kapitálové úrovně.
- *Princip 2.* – regulátor by měl přezkoumávat a vyhodnocovat vnitřní hodnocení a strategii kapitálové přiměřenosti banky, také její schopnost monitorovat a zajišťovat soulad s hodnotou tohoto ukazatele stanovenou daným regulátorem.
- *Princip 3.* – regulátor by od bank měl očekávat, že budou udržovat kapitálovou přiměřenost nad minimální regulatorně stanovenou úroveň a měl by mít schopnost požadovat, aby banka zvýšila kapitálovou přiměřenost nad tuto úroveň.
- *Princip 4.* – regulátor by se měl snažit zasahovat preventivně, aby zabránil poklesu pod minimální úroveň požadovanou vzhledem k rizikovým charakteristikám dané banky a měl by požadovat okamžitá nápravná opatření, jestliže kapitálu není udržován anebo obnoven.

Tento pilíř klade důraz nejenom na hodnocení dostatečnosti kapitálu, ale také se snaží podněcovat banky ve zlepšování postupů a technik v rámci měření, řízení a monitoringu.

3.2.3 Třetí pilíř – Tržní disciplína

Cílem tohoto pilíře je posílit tržní disciplínu bank tím, že budou o sobě zveřejňovat více informací. Zahrnuje požadavky na to, jaké informace by banky měly zveřejňovat a s jakou periodicitou. Zveřejňování informací se týká tří oblastí, tj. kapitálové struktury, kapitálové přiměřenosti a vystavení se riziku ztráty. Banky naproti tomu nejsou povinny

zveřejňovat důvěrné informace o klientech a jejich finančních aktivitách. Tento pilíř umožňuje finančním institucím a dalším tržním účastníkům lépe ohodnotit rizikový profil, výkonnost a následně i stabilitu dané banky. I ECB (2005, s. 19) se přiklání k názoru: „*Takové zveřejňování informací je bráno jako nezbytnost pro efektivní práci v rámci tržní disciplíny bank.*“ Banka tím, že disponuje vklady klientů, může být vystavena tlaku ze strany veřejnosti; a objeví-li se nějaké pochybnosti ze strany veřejnosti o nedostatečné kapitálové vybavenosti, tak může být banka „donucena“ chovat se více disciplinovaně, aby si zlepšila reputaci, protože ta je pro fungování banky důležitým faktorem. Na závěr, tento rámec dohledu také vyžaduje, aby informace ohledně vlastního kapitálu a rizika úrokové míry byly publikovány v bankovních knihách. (Jurošková, 2012; ECB, 2005)

3.3 Specifické rysy implementace dohody Basel II v EU

Zavádění pravidel ohledně kapitálových požadavků v Evropě plně neodráží dohodu Basel II, spíše byla pravidla ohledně regulace specifikována, neboli upravena tak, aby vyhovovala specifickému systému bankovní regulace a dohledu, který zahrnoval a zahrnuje vydávání jednotných bankovních licencí, domácí kontrolu a minimální harmonizační kapitálové požadavky. Tato hlavní specifika samozřejmě při přejímání pravidel regulace a dohledu z dohody Basel II byla samozřejmě brána v úvahu. (ECB, 2005)

Jeden z hlavních aspektů se právě týká rozsahu aplikovaných pravidel. Stejně jako dohody Basel I a Basel II byly brány jako dohody pro mezinárodně aktivní banky, avšak implementace v rámci Evropské unie se týká bank, které jsou nejenom činné na domácím trhu, ale i mezinárodním trhu, tj. poskytují příhraniční služby. Evropská implementace se tedy týká nejenom bank, ale i investičních firem (bez ohledu na jejich geografické polohy). Dalším odlišným aspektem oproti dohodě Basel II je rozsah aplikovaných pravidel na dané úrovni dohledu. Pravidla dohody Basel II byla aplikována na mezinárodně činné banky na každé úrovni, a na konsolidovaném základě. Žádné explicitně formulované kapitálové požadavky nejsou specificky zaměřené na dané banky, ale když existuje v dané bankovní skupině banka, jež je klasifikována jako mezinárodně činná (poskytuje přeshraniční služby), tak i tato banka podléhá pravidlům regulace a dohledu v rámci dohody Basel II. Na rozdíl od pravidel

regulace a dohledu v rámci Basel II jsou pravidla regulace a dohledu v EU aplikovaná nejenom na konsolidovaném základě, ale i na individuálním základě.³⁴ (ECB, 2005)

3.4 CRD I³⁵ (Capital Requirements Directive)

CRD I je technickou novelou zaměřenou na přílohy, které zejména stanoví propočty kapitálových požadavků. Změna v rámci CRD I oproti předchozím směrnicím například spočívá v zacházení s expozicemi vůči institucím do tří měsíců a nad tři měsíce. Byly také upraveny podmínky pro regulatorní uznání životních pojistek zastavených ve prospěch dané instituce. Úprava směrnice 2006/49/ES má dopad například na stanovení kapitálových požadavků ke specifickému úrokovému riziku, konkrétně na zacházení s expozicemi vůči daným institucím. Tyto směrnice vycházejí z pravidel Basilejského výboru bez významnějších odlišností. Hlavní rozdíl je v tom, že evropská úprava kapitálové přiměřenosti se vztahuje dokonce i na investiční firmy. (Bauerová, 2009; Jurošková, 2012)

3.5 Shrnutí

Dohoda Basel I byla zprvu přijata zeměmi v rámci skupiny G-10, a teprve až potom se stala celosvětovým standardem v oblasti řízení rizik. Jak bylo zmíněno, hlavní myšlenkou Basel I je držet ke každému rizikovému aktivu určitou výši kapitálového požadavku s tím, že méně riziková aktiva vyžadují méně kapitálu, a vysoce riziková aktiva vyžadují naproti tomu kapitálu více. Tato dohoda nebyla ušetřena kritiky. Kritizovalo se to, že koncept nedokázal pojmut všechna rizika, kterým jsou banky vystaveny. V roce 1993 vyvstal pokus o měření tržních rizik, veřejnosti však tyto snahy nebyly akceptovány. Až v roce 1996 byl vydán dodatek k basilejské dohodě pod názvem *Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risk*, který zavedl dva možné přístupy k výpočtu kapitálového požadavku pro tržní

³⁴ Na konsolidovaném základě znamená „systém regulace a dohledu na úrovni hostujícího regulátora, kdežto sólo neboli individuálním či host znamená systém regulace a dohledu na úrovni domácího regulátora“.

³⁵ Název CRD není v materiálech Evropské komise explicitně vyjádřen. Jedná se o společné označení Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES ze dne 14. června 2006 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu a Směrnice evropského parlamentu a Rady 2006/49/ES ze dne 14. června 2006 o kapitálové přiměřenosti investičních firem a úvěrových institucí. (Baureorvá, 2009)

riziko, a to standardní metodou a pokročilou metodou interních modelů. Avšak stále se dohodě vytýkalo, že nezohledňuje dostatečně ekonomickou realitu.

Dohodu Basel I nahradila dohoda Basel II. Nejzřetelnějším rozdílem oproti první dohodě je snaha o co nejpřesnější vyjádření minimálního regulatorně vymezeného kapitálu ke skutečné ekonomické potřebě kapitálu, která vychází z konkrétních rizikových pozic té které banky. Basel II je tvořen třemi pilíři, a Pilíř I. právě nahrazuje dohodu Basel I. Zcela nově jsou také zavedeny externí ratingy.

Na úrovni EU byla implementována směrnice o kapitálových požadavcích, jež upravuje směrnice 2006/49/ES.

V další kapitola bude zaměřena pozornost na pravidla regulace a dohledu ohledně kapitálu, která byla a budou přijata v rámci dohody Basel III a směrnice o kapitálových požadavcích CRD II – IV.

4 Bankovní regulace a dohled po finanční krizi

Pravidla regulace a dohledu se po finanční krizi značně změnila, nebo spíše byla přijata pravidla nová a stávající pravidla, zvláště v rámci Basel II, novelizována. V rámci Evropské unie se začalo diskutovat o Bankovní unii a o nových pravidlech regulace a dohledu, jako jsou směrnice o kapitálové přiměřenosti CRD II – IV (v příloze č. 2. je znázorněn vývoj zavádění směrnic a pravidel v rámci EU).³⁶ Na summitu G-20 se začalo diskutovat o nové dohodě pod názvem Basel III; a tato dohoda by měla být implementována takřka ve všech státech světa do konce roku 2019.

³⁶Vzhledem k problematice týkající se nedostatku kvalitního kapitálu během globální finanční krize bude zaměřena pozornost jen na směrnice o kapitálové přiměřenosti (CRD II – CRD IV) V rámci Evropského orgánu pro bankovnínictví (EBA) nebude věnována pozornost směrnicím o finančních konglomerátech, o opatření proti praní špinavých peněz, o schématech pojištění vkladů, nařízení o informacích k osobám, provádějící transfery finančních prostředků.

4.1 Basel II (novelizace)

Dohoda Basel II, tedy její aktualizovaná podoba, se také snaží reagovat na finanční krizi, zvláště na finanční inovace, jako je proces sekuritizace a úvěrové deriváty. Sekuritizace, jak je uvedeno ve druhé kapitole, se stala významným aktem, který banky začaly stále více provádět, a to s cílem vyhnout se kapitálovým požadavkům. Snahou bank je tedy zmenšit svůj kapitálový nárazník, který je vyžadován na základě pravidel kapitálové přiměřenosti. Je to logické, protože banky se snaží mít co nejvíce kapitálu k provádění svých bankovních činností. Čím větší kapitálové požadavky na ně budou kladeny, tím méně kapitálu budou mít k volnému nakládání. Banka by tak při nižších kapitálových požadavcích mohla poskytnout více půjček. (Jurošková, 2012)

Podle Juroškové (2012) odpovídajícího regulátora zajímá, zda banka po vyvedení aktiv ze své rozvahy dále nenese riziko, aby v případě problému nemusela být tomuto riziku vystavena. Tento dohled regulátora je problematický, protože pod proces sekuritizace dále spadá tzv. tranšování. Podle Jílka (2010) je tranšování proces, při kterém dochází k rozdělení peněžních pohledávek do několika tříd – minimálně dvě a případně i více než pět. Každá tato třída se nazývá tranší, a platí mezi nimi vztah podřízenosti; a tyto tranše se pak liší mírou výnosu i rizika. Podle Juroškové (2012) je cílem bank to, aby tyto tranše získaly co nejvyšší rating, tyto banky pak usilují o úvěrové posílení, které zajišťuje, že banka v případě ztráty potenciální kupující těchto tranší odškodní. To ale banku v případě ztráty vystavuje riziku, a toto riziko zaujímá místo podrozvahové položky.

Basel I se otázce sekuritizace příliš nevěnoval. Pokud totiž banka sekuritizovala svá aktiva, převedla je na jinou jednotku, a tím pádem se vzdala nároku na tato aktiva. Tudíž je bylo možno považovat za podrozvahové položky a nevytvářet k nim kapitálové požadavky. Dnes je situace jiná, kapitálové požadavky se už vztahují i na tyto podrozvahové položky. Ke krytí těchto položek musí banky mít odpovídající výši a kvalitu kapitálu. (Jurošková, 2012)

Basel II naproti tomu snižuje motivaci bank provádět sekuritizaci, protože omezuje schopnost bank provádět manipulaci s regulačními pravidly za účelem snížení svých kapitálových požadavků. Nová pravidla regulace se dají zjednodušeně shrnout takto: banka musí dodržovat kapitálovou přiměřenost u všech sekuritizovaných aktiv, v nichž banka zůstává angažována. Pokud by tato pravidla regulace sekuritizace byla přijata dříve, tedy před vypuknutím globální finanční krize, nemusela by mít krize takový dopad. (Jurošková, 2012)

Basel II také přinesl další finanční inovaci, která se zaměřuje na úvěrové riziko, tedy konkrétně na úvěrové deriváty.³⁷ Banka může použít úvěrový derivát dvěma způsoby. První je, jak je zmíněno výše v souvislosti se sekuritizací, úvěrové posílení některých tranší. Druhý způsob je založený na tom, že banka drží sice aktiva ve své rozvaze, ale transferuje pomocí derivátu úvěrové riziko na jiný ekonomický subjekt (banka, anebo investiční společnost). Je zřejmé, že dochází ke snižování kapitálových požadavků, a tím pádem k eliminaci úvěrového rizika spojeného s daným aktivem. Basel II sice umožňuje úvěrové deriváty, ale jejich využívání podléhá detailním pravidlům, jako jsou úvěrová bonita prodejce i kupujícího derivátu, jejich dobrý rating, podmínky smlouvy či požadavky, jenž musí úvěrová událost splnit. (Jurošková, 2012)

4.2 Basel III

Basilejský výbor pro bankovní dohled v roce 2010 vydal text s pravidly, která prezentují detaily globální regulace o kapitálové přiměřenosti a likvidity odsouhlasené vládami a hlavami států, a lídry skupiny G-20 na zasedání v Soulu. Detailní pravidla v textu, v rámci Basel III, se mají vztahovat jak na makro-obežetnostní, tak na mikro-obežetnostní prvky dohledu. Tento rámec stanovuje vyšší a lepší kvalitu kapitálu, lepší pokrytí rizika, představení pákového poměru, opatření na podporu kapitálu, jež může být vyčerpaný v těžké finanční situaci a globální pravidla pro stanovení likvidity. (Bank for International Settlements, 2010)

Podle Černého (2010) se ukázalo, že některá pravidla³⁸ vedla ke zvyšování nestability finančního systému a příslušné regulátorní instituce tato pravidla opravovala narychlo, s tím, že nedomýšlely budoucí následky; a návrhy v rámci Basel III dřívější nedostatky odstraňují, i přesto ale pak v systému regulace a dohledu zůstanou mezery, jež mohou zneužít agresivnější bankéři. Basel III podle Kincla (2011) reaguje na globální finanční krizi nejenom tím, že se pravidla týkají oblasti bankovního kapitálu a likvidity, ale dotýkají se i interních opatření a procesů, které bude při přípravách třeba zavést podle definovaného rámce.

³⁷ Podle Jílka (2010) je úvěrový derivát finanční nástroj, který se sestává ze dvou či více podkladových akciových či komoditních nástrojů, a jehož reálná hodnota je ovlivněna rizikovou úrokovou mírou určité jednotky; a prostřednictvím něhož může dojít ke snadnému převodu podkladových nástrojů.

³⁸ Pravidla platná před vypuknutím finanční krize, tj. před rokem 2008.

Nová dohoda, Basel III, přinesla tedy řadu změn a podle Juroškové (2012) a Laušmanové (2011) tyto změny spočívají v:

- ve výrazném posílení kapitálu bank, kladen je důraz především na výši a kvalitu kapitálu,
- v podpoře tvorby kapitálových polštářů v dobrých časech, které mohou být využity v krizových obdobích,
- ve výrazně lepším pokrytí rizik, se zaměřením na oblasti, jež byly problematické v průběhu krize, tj. tržní rizika obchodního portfolia, rizika protistran a rizik plynoucích z procesu sekuritizace,
- v zavedení pákového poměru, jež má zamezit nadměrnému růstu bilance,
- v zavedení globálních standardů likvidity, jež mají řešit krátkodobé a dlouhodobé výkyvy likvidity,
- ve zlepšení procesu dohledu (v rámci pilíře 2) a tržní disciplíny (v rámci pilíře 3), především s ohledem na obchodní činnost a proces sekuritizace.

Pokud jde o posílení kapitálu, tak Basel III zvyšuje požadavky na výši vlastního kapitálu a jeho kvalitu. Od vlastního kapitálu je však třeba odečíst určité složky, které nemají schopnost krýt neočekávané ztráty finančních institucí. Podle Černého (2010) mezi tyto složky patří: daňové pohledávky plynoucí z dřívějších účetních ztrát,³⁹ dále reálná hodnota dluhopisů,⁴⁰ které má bankovní instituce v portfoliu k prodeji. Dále mezi tyto složky patří goodwill⁴¹ a menšinový podíl. Podle Juroškové (2012) jestliže společnost převezme jinou, v níž má následně většinový podíl a kterou konsoliduje do své účetní závěrky, pak nemůže být zisk třetí strany kalkulován mateřskou firmou do vlastního kapitálu tvořícího Tier 1. Vývoj kapitálu, jejich složek v procentuálním vyjádření má být dokončen do roku 2019, a jejich podrobená implementace je předestřena v tab. (4.1).

³⁹ Podle Černého (2010) banka, která se nachází v krizi, obvykle nevykazuje zisk, tudíž ani povinnost platit daň ze zisku, a nebude mít proto proti čemu daňovou pohledávku započíst.

⁴⁰ Podle Černého (2010) i zde platí, že banka, jež bude potřebovat pokrýt své neočekávané ztráty, za prodané dluhopisy nedostane víc, než činí jejich aktuální tržní hodnota.

⁴¹ Znamená dobré jméno firmy či společnosti. V účetnictví je jeho hodnota vykázána v ceně, za kterou byla daná firma či podnik prodán.

Tab. 4.1 Vývoj kapitálu a likvidity a jejich složek v rámci dohody Basel III od 2013 do roku 2019.

Fáze	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pákový poměr (leverage ratio)		a)				Přesun do 1. pilíře	
Minimální společný podíl vlastního kapitálu	3,5%	4,0%	4,5%				4,5%
Kapitálový konzervační polštář				0,6%	1,3%	1,9%	2,5%
Minimum vlastního kapitálu + konzervační polštář	3,5%	4,0%	4,5%	5,1%	5, 75 %	6, 375 %	7,0%
Postupně v odpočtu od CET1b)		20,0%	40,0%	60,0%	80,0%	100,0%	100,0%
Minimum kapitálu Tier 1	4,5%	5,5%	6,0%				6,0%
Minimum celkového kapitálu	8,0%						8,0%
Minimum celkového kapitálu + konzervační polštář	8,0%			8,6%	9,3%	9.875 %	10,5%
Kapitálové nástroje, které už nejsou kvalifikovány jako jádrový kapitál Tier 1 a 2	Budou postupně během 10 let od roku 2013 vyřazené.						
Ukazatel krytí likviditou			60%	70%	80%	90%	100%
Čisté stabilní financování						c)	

a) Paralelní běh od ledna 2013 do ledna 2017, přičemž budou zveřejňovat v účetní závěrce v lednu 2015.

b) Zahrnující počet převyšující limit pro odložení daňové pohledávky (DTAs), práva na služby vypůjčování (MSRs) a finance.

c) Ohlášení minimálního standardu.

Zdroj: Bank for international settlements, vlastní úprava

V současnosti minimální limit 8%, jako poměr mezi kapitálovými zdroji a velikostí požadavku na krytí rizik úvěrových, tržních a operačních, bude sice zachován, ale Basel III implementuje dvě doplňkové úrovně kapitálových polštářů. První, tzv. kapitálový konzervační polštář, bude vytvářen ve výši 2,5 %. Bude zaváděn postupně ve čtyřletém období začínajícím rokem 2016 (ve výši 0,625 %). Cílem tohoto polštáře je zajistit pokrytí zvýšených ztrát v období finančních či ekonomických problémů. Pokud by banky neudržovaly polštář ve stanoveném limitu, čelily by nebezpečí omezení na výplaty dividend a bonusů ze strany regulátora. Druhým je proticyklický polštář, jež reaguje na již zmíněnou výtku vůči Basel II, a to procykličnost. Cílem tohoto polštáře je tedy chránit bankovní sektor v dobách ekonomického růstu, který by podle národního regulátora mohl představovat nebezpečí pro systém, regulátor bude mít právo zavést tento nárazník až ve výši 2,5 %. Nedodržení těchto polštářů bude mít za následek ne okamžitou nutnost nápravy, ale příslušná banka bude mít omezena práva akcionářů na rozdělení zisku. (Jurošková, 2012; Černý, 2010)

Basel III také počítá s posílením krytí rizik u sekuritizovaných transakcí a navýšení kapitálového požadavku u obchodního portfolia prostřednictvím tržní hodnoty v riziku na základě historických stresových podmínek. Kromě toho se počítá i se zavedením tzv. pákového poměru (*leverage ratio*), jenž má být alternativou ke kapitálové přiměřenosti, jež není založena na oceňování rizik. Pákový poměr by měl fungovat v dobách ekonomického boomu, kdy dochází k podceňování rizik, jako strop, který může zastavit nadměrnou expanzi bankovních aktiv. Bude se požadovat, aby poměr mezi původním kapitálem a celkovou expozicí rozvahových a podrozvahových aktiv byl minimálně 3 %. (Jurošková, 2012; Laušmanová, 2011)

Basel III bude prostřednictvím nových ukazatelů likvidního krytí požadovat, aby si banky držely určitou zásobu vysoce kvalitních aktiv, rychle přeměnitelných na peníze, která pokryje potřebu hotovosti minimálně na 30 dnů probíhající likvidní krize banky.⁴² Proto se zavádí dva nové ukazatele, a to ukazatel krytí likviditou (*liquidity coverage ratio*) a ukazatel čistého stabilního financování (*net stable funding ratio*). Ukazatel krytí likviditou, navržený pro krátkodobý horizont, požaduje, aby banky udržovaly odpovídající zásoby vysoce likvidních aktiv, jež budou schopny pokrýt úbytky v hotovosti, a které mají být kalkulovány na dobu 30 dnů na základě stanovených stresových vzorů. U druhého ukazatele čistého stabilního financování je nezbytné, aby zásoba stabilních pasiv přesahovala objem aktiv, která nemohou být snadno přeměněna na peníze během jednoho roku. (Laušmanová, 2011; Černý 2010; Jurošková, 2012)

Otázkou je také dopad těchto opatření na reálnou ekonomiku, její výkonnost. Jasně je, že dodatečné kapitálové požadavky snižují možnost bank více půjčovat svým klientům, resp. omezují objem půjček, čímž se utlumí ekonomická (investiční) aktivita. Tato problematika však bude rozebrána v kapitole další.

4.3 Bankovní unie

Před červnem 2012 ve zprávách představitelů EU, Evropské rady, Evropské komise a Evropské centrální banky vyvstaly snahy o vytvoření Bankovní unie, v rámci něhož má dále fungovat společný systém pojištění vkladů a integrovaný rámec krizového managementu.

⁴² Situace (krize), v níž banka nemá dostatek hotovosti k dostání svých závazků.

Vytvoření Bankovní unie je klíčovým a významným krokem a reakcí na globální finanční krizi a nedostatečnou regulaci.

Podle Juroškové (2012) současný evropský rámec dohledu, který je založen na uvedených principech a na výměně relevantních informací mezi regulátory, konzultacích důležitých rozhodnutí a na dohodách o kooperaci, se vzhledem k uvedeným problémům a dalším problémům zapříčiněných globální finanční krizí, ukázal jako nedostatečný.

Němec (2012) podrobněji rozdělil regulatorní a dohledové funkce v rámci Bankovní unie do několika pilířů:

1. Pilíř (jednotný bankovní dohled):⁴³

- má změnit současný stav, tj. na bankovní sektor dohlíží tamní CB,
- dohled nad evropským bankovním sektorem se transferuje do kompetencí speciální instituce spadající pod ECB,
- nadnárodní dohled samozřejmě omezí dohled a regulaci ČNB.

2. Pilíř (společná bankovní pravidla):

- nepřinášejí mnoho nového – jednotná pravidla pro fungování bank již byla většinou zavedena v rámci implementace vnitřního trhu⁴⁴ pro oblast finančních služeb.

3. Pilíř (společný systém pojištění vkladů):

- stávající situace je taková, že vklady jsou, ať už explicitně či implicitně pojištěny u národních fondů pojištění vkladů. Nově má vzniknout celoevropský fond,
- do společného celoevropského pilíře mají přispívat všechny banky,
- nadnárodní fond by v případě krachu banky vyplácel v jakékoliv zemi ztracené vklady,
- vyvstávají obavy, že by nebyl v případě krachu mnoha bank dostatek finančních prostředků z nově vzniklého fondu,

⁴³ V této souvislosti je uváděna kritika, že nadnárodní dohledové instituce nebudou mít tolik prostoru pro dohled téměř 8000 bank. Podle mého názoru – v rámci bankovní regulace a dohledu – už z principu jakákoliv centralizace pravomocí, jakýkoliv přesun odpovědnosti na „vyšší centrum“ znemožňuje důkladnou kontrolu a dohled, který by byl daleko lépe proveditelný na úrovni národní. I podle ČTK (2012) návrhy nařízení ale podle výboru dostatečně nezohledňují význam národních regulátorů, které lépe znají podmínky vlastních bankovních trhů. Faktem ale je, že příslušné národní regulátory (centrální banka, nebo orgán) budou muset spolupracovat s nadnárodními dohledovými orgány.

⁴⁴ Je základním principem evropské integrace. Jednotný trh umožňuje volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu.

- kritikům se také nelíbí to, že by do celoevropského fondu přispívaly všechny státy a v případě krachu několika banky by příspěvky putovaly jen do cílených bank.⁴⁵

4. Pilíř (společný systém pro řešení krizí):

- společné řešení je hlavním důvodem pro řešení krizí,
- současná situace je taková, že v případě krize byl bankovní sektor zachraňován penězi z fondů EU, kdy byly poskytnuty bankám půjčky prostřednictvím tamní vlády, avšak nově by tyto půjčky měly být poskytnuty přímo z eurovalu,
- kritika v této souvislosti směřuje k výskytu morálního hazardu, jež může být umocňován tím, že bankovní management v případě krize může počítat s přímou pomocí z eurovalu,
- podmínky půjček zatím ještě nejsou definitivně dohodnuty; bankám by ale měl být zamezen morální hazard tím, že za případné ztráty ponesou odpovědnost nejenom členové bankovního managementu, ale i akcionáři.

Jednotný dohledový mechanismus navržený Evropskou komisí je založený na přenosu klíčových dohledových pravomocí v rámci jednotlivých států EU na jeden jednotný bankovní dohled nad bankami EU. Než bude přenesena odpovědnost, Evropská centrální banka by měla svoje úkoly provést v rámci jednotného bankovního mechanismu (vytvořený ECB a dohledovými autoritami). Jednotný bankovní dohled bude poskytovat silný a konzistentní dohled v rámci Euro-oblasti, a také vytvoření nejlepšího místního určitého know-how⁴⁶ národních dohledů. To zajišťuje, že dohled zůstane vysoce informovaný ohledně veškerých národních autorit a ohledně místních podmínek nezbytných pro finanční stabilitu. Komise také navrhuje mechanismus, který bude umožňovat členským státům, jež nepřijaly euro, a tudíž nejsou v eurozóně, ale rádi by se ucházeli o členství v jednotném bankovním mechanismu, úzkou kooperaci s ECB. (Evropská komise, 2012)

Pod jednotným dohledovým mechanismem se ECB stane odpovědná za dohled veškerých bank v rámci bankovní unie, k tomu budou aplikována jednotná pravidla dohledu platná přes celý jednotný trh.⁴⁷ Nedávná zkušenost ukázala, že problémy, vyskytující se

⁴⁵ Tato kritika je podle mého názoru neoprávněná, neboť v čase může dojít ke krachům několika bank v různých zemích, a nejenom v určité. Neví se, kdy vyvstane další finanční krize, a rozhodně ani ne to, jak rozsáhlý bude mít dopad na banky a jejich finanční situaci.

⁴⁶ V rámci bankovního mechanismu se jedná o důvěrná data ohledně politiky dané banky. Obecně se know-how rozumí originální myšlenky, nápady, informace, jež jsou nezbytné pro podnikání v daném oboru, a které mají punc originality.

⁴⁷ V rámci České republiky, která není členem eurozóny, vyvstávají obavy z toho, že přesun regulatorních a dohledových pravomocí z národních regulatorů na nadnárodní úroveň umožní přesun likvidity z dceřiných bank k bankám mateřským, což by mohlo ohrozit finanční stabilitu tuzemských bank.

dokonce v malých bankách, mohou mít významný negativní dopad na finanční stabilitu členských států. Proto, od jisté doby, ECB převezme dohled bank v EU, a rozhodne se tak v případě, že dostane veřejnou podporu. Dohled ECB bude zaváděn automaticky postupně: od 1. června 2013 pro nejvíce systematicky významné banky, a od 1. ledna 2014 pro ostatní banky. A veškeré banky v EU se tak stanou od 1. ledna 2014 součástí dohledu jednotného evropského dohledu. (Evropská komise, 2012)

ECB převezme klíčové specifické funkce nepostradatelné k zajištění objasnění rizik ohrožující životaschopnost bank. Ta se také může zmocnit toho, aby provedla speciální akce.⁴⁸ Evropská centrální banka bude jediným kompetentním orgánem pro poskytování bankovních licencí, posouzení kvalifikovaných společností, bude také zajišťovat soulad minimálních kapitálových požadavků, minimálního interního kapitálu v poměru k rizikovému stavu aktiv úvěrové instituce, provádět dohled na konsolidovaném základě a nad finančními konglomeráty.⁴⁹ Machala (2010) také tvrdí, že prostá koordinace dohledů nestačí, je zapotřebí přísnější dohled a integrace na úrovni EU, aby se zabránilo budoucím bankovním krizím, a byla obnovena důvěra ve finanční systém a ochrana vkladatelů; banky totiž s intenzivnější globalizací stále častěji provádějí příhraniční bankovní služby, ale dohled zůstává na úrovni národní. ECB bude také schopna provést nastavení pákového poměru a likvidity, aplikovat kapitálový polštář a provést příslušná opatření v koordinaci s jinými autoritami. A podle Machaly (2010) pokud banka nedodrží předepsanou kapitálovou přiměřenost či pokud takové porušení hrozí, ECB ji bude moci požádat o to, aby zjedнала nápravu. (Evropská komise, 2012)

Ne všechny dohledové a regulační funkce budou spadat pod ECB. Tak například v rámci národního dohledu zůstanou funkce ochrany spotřebitele a boj proti praní špinavých peněz a dohled nad třemi úvěrovými institucemi nebo pobočkami, jež poskytují přeshraniční služby v rámci jednoho členského státu. (Evropská komise, 2012)

Evropská centrální banka musí být schopna provést svoje dohlížecí funkce v plné nezávislosti a zároveň musí být plně odpovědná za svoje jednání. Návrh ohledně jednotného dohledu Evropské komise také chrání Evropský parlament a Evropskou radu, zvláště jejich demokratickou legitimnost. Navíc, návrh také ustanovuje počet organizačních principů k zajištění jasného oddělení mezi monetární politikou a dohledem. To bude zmírňovat

⁴⁸ Zde se myslí například sanace bank v případě nedostatku likvidity dané banky. Nový rámce regulace a dohledu v rámci EU, i zbytku finančního světa má právě zamezit těmto opatřením tím, že se zvýší kapitálové požadavky (tato problematika byla podrobně rozebrána v kapitolách předchozích).

⁴⁹ Seskupení různých ekonomických subjektů finančního zaměření. Například propojení bankovních, pojišťovacích a akciových ústavů.

potenciální konflikty mezi odlišnými politickými cíli, a současně plné výhody v tom, aby tyto odlišné cíle byly v součinnosti. Veškeré přípravné aktivity budou tudíž uskutečněny administrativními rozhodnutími odlišnými od funkcí monetární politiky skrz dohled zavedený v rámci ECB pro zvláštní účel. (Evropská komise, 2012)

Navržené změny v rámci Bankovní unie budou zajišťovat, že Evropská bankovní unie může pokračovat v plnění svých povinností efektivněji s ohledem na veškeré členské státy. Zejména Evropská bankovní unie bude zajišťovat, že úkoly a cíle bude plnit ECB. Pravidla hlasování v rámci Evropské bankovní unie budou přizpůsobena tak, aby rozhodovací proces byl v rovnováze a efektivně odrážel pozice kompetentních autorit členských států ucházející se v jednotném bankovním dohledu a i ty orgány státu, které nejsou členy, čímž se zachová plná integrita jednotného trhu. (Evropská komise, 2012)

4.4 Nové orgány dohledu

Vedle bankovní unie působí i nové instituce, které převzaly kompetence od dohledových institucí předchozích, mezi něž, jak bylo zmíněno ve 2. kapitole, patří: Evropský výbor orgánů bankovního dohledu, Evropský výbor orgánů dozoru nad pojišťovacím trhem a zaměstnaneckým penzijním pojištěním, Evropský výbor regulátorů trhu s cennými. Tyto orgány dohledu působí na mikro-úrovni, nově vzniklé orgány mají převzít jejich pravomoci a rozšířeny o pravomoci další. Pozornost se zaměří především na orgány dohledu v rámci bankovního sektoru.

V letech 2008 a 2009 podnikla Evropská komise různé kroky s cílem zlepšit dosavadní uspořádání dohledu a regulace. Cesta k radikálnější změně se otevřela v únoru 2009, kdy skupina odborníků, pod vedením Jacquesem Larosierem a jmenována Evropskou komisí v říjnu 2008, publikovala zprávu s názvem *High Level Group on Financial Supervision in the EU*. Larosierova skupina v této zprávě především identifikovala příčiny globální finanční krize, které měly původ v nedostatečném či liknavém dohledu vytvořeném v rámci Lamfalussyho uspořádání, a hlavně doporučila reformy dohledového uspořádání v EU. Byly nalezeny podstatné komplikace v mnoha oblastech, jako např. neadekvátnost makro obezřetnostního dohledu (macroprudential supervision), neefektivnost systému včasného varování, neexistence mechanismu k řešení rozporů mezi národními regulátory ohledně

dohledu nad mezinárodními finančními institucemi, nedostatečná kooperace či výměna informací. (Jurošková, 2012)

Nové institucionální uspořádání schválené Evropskou komisí a existující od ledna 2011 spočívá na dvou pilířích, jejichž cílem je posílit dohled nad finančním systémem jako celkem (macro-prudential supervision) a dohled nad jednotlivými finančními institucemi (micro-prudential supervision). K dosažení cíle prvního pilíře byla v lednu 2011 vytvořena Evropská rada pro systémové riziko (European Systemic Risk Council). Druhý pilíř tvoří Evropský systém finančního dohledu (European system of Financial Supervision) skládající se ze tří nově vzniklých evropských orgánů pro dohled nad jednotlivými segmenty finančního trhu, tedy bankovníctvím, pojišťovnictvím a kapitálovým trhem. Vytváří se Evropský orgán pro bankovníctví (European Banking Authority), Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (European Insurance and Occupational Pensions Authority) a Evropský orgán pro cenné papíry a trhy (European Securities and Markets Authority).⁵⁰ Zmíněné evropské orgány nahradily výbory (Evropský výbor orgánů bankovního dohledu, Evropský výbor orgánů dozoru nad pojišťovacím trhem a zaměstnaneckým penzijním pojištěním, Evropský výbor regulátorů trhu s cennými) vytvořené na základě Lamfalussyho konceptu. (Jurošková, 2012)

Mezi ústřední úkoly nových dohledových autorit patří vydávání nezávazných směrnic a doporučení, řešení sporů mezi národními regulátory, podpora kooperace a koordinace mezi regulátory a fungování kolegií regulátorů, sběr informací, monitorování tržního vývoje a poskytování stanovisek dalším evropským institucím. Nové autority mají také povinnost spolupracovat s Evropskou radou pro systémové riziko a přispívat k vytváření společných postupů k identifikaci a měření systémového rizika a vytváření stressových testů.⁵¹

Hlavním úkolem nových unijních orgánů bude zvýšit efektivní kooperaci mezi kompetentními národními autoritami při dohledu nad příhraničními finančními skupinami. Výkon každodenního dohledu nad finančními institucemi bude nadále vykonáván na úrovni národních regulátorů, a na decentralizované bázi ve shodě s principy subsidiarity a proporcionality.⁵² A na nové orgány se má nahlížet spíše jako na doplněk k národním regulátorům, nikoli jako na absolutní náhradu. (Jurošková, 2012)

⁵⁰ Úlohy Evropského orgánu pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění a Evropského orgánu pro cenné papíry a trhy nebudou vysvětleny, neboť to nespadá pod téma bakalářské práce.

⁵¹ Stresové neboli zátěžové testy zkoumají kapitálovou vybavenost dané banky, resp. zjednodušeně řečeno její „finanční sílu“.

⁵² V případě bankovní regulace a dohledu se tomu rozumí jako pomoc státu bance či jinému ekonomickému subjektu. A proporcionalita znamená podřízenost daného ekonomického (regulátora) vůči celku (nadnárodnímu regulátorovi).

4.4.1 Evropská rada pro systémové riziko

Primárním úkolem rady pro systémové riziko je monitorovat a vyhodnocovat hrozby pro finanční stabilitu, jež mohou vyplynout z makroekonomické situace a vývoje ve finančním systému, a v případě nutnosti vydávat varování před riziky a doporučení k jejich restrikci. Tato rada bude tedy odpovídat za makroobezřetnostní dohled v rámci celého evropského finančního systému. Mezi další úkoly patří shromažďování informací, hodnocení rizika a varování v případě potřeby. K provádění shromažďování a výměně informací má řadu prostředků. Může vyžadovat relevantní informace od nově vzniklých evropských výborů, evropského systému centrálních bank, Evropská komise, národních dohledových a regulátorních autorit či přímo od členských států, jestliže nejsou požadované informace k dispozici. Dalšími úkoly jsou identifikace významných rizik a vydávání varování (Evropské komisi, členským státům, národním regulátorům nebo jiným evropským dohledovým orgánům). (Jurošková, 2012).

4.4.2 Evropský systém finančního dohledu

Evropský systém finančního dohledu (European systém of Financial Supervision) se sestává ze tří nově vzniklých evropských orgánů pro dohled nad jednotlivými segmenty finančního trhu, tedy bankovníctvím, pojišťovnictvím a kapitálovým trhem.

Evropský systém finančního dohledu, když shrneme veškeré segmenty finančního dohledu, se sestává z robustní sítě národních dohledových orgánů pracující ve spolupráci s novými evropskými dohledovými autoritami za účelem ochrany finančních situací na úrovni individuálních finančních firem a ochrany spotřebitelů v rámci finančních služeb (mikro-obezřetnostní dohled). Nová evropská síť je postavena na sdílení informací, s kombinací národního dohledu firem s centralizovanými funkcemi na úrovni EU tak, že je podporováno harmonizované zavádění pravidel, jakož i souvislá dohledová praxe a její prosazování. Tato síť je založena na principech spolupráce, pružnosti a subsidiarity. Snahou také je zlepšení důvěry mezi národními dohledovými orgány, a to zajištěním, mimo jiné, tím, že nadnárodní regulátoři mají přibližně co říct k zaváděcím politikám ve vztahu k finanční stabilitě a ochrany spotřebitele. (Evropská komise, 2009)

4.5 CRD II

CRD II je směrnicí Evropského parlamentu a Rady EU, která byla schválena Evropským parlamentem v květnu 2009 jako reakce na globální finanční krizi. A tato směrnice byla účinná v národním právním řádu od 31. 12. 2010. Odsouhlasená směrnice CRD II přináší poměrně významné změny, které se nevztahují jen na regulované subjekty, tj. banky, spořitelny, úvěrní družstva, obchodníky s cennými papíry, ale i na kompetentní orgány dohledu. Nově upravuje vztahy mezi domácími a hostitelskými regulátory, mění pravidla angažovanosti, vymezuje principy řízení rizika likvidity a požadavky na sekuritizaci. Součástí jsou též ustanovení zpřesňující předávání informací mezi regulátory, ministerstvy financí a centrálními bankami, a to jak v normálních, tak i v krizových situacích. (Baueorvá, 2009)

Novela byla připravena se záměrem vytvořit předpoklady pro zlepšení fungování vztahů mezi regulátory při dohledu nad příhraničními bankami. Zahrnuje i požadavek veřejných orgánů na spolupráci v době krize. K tomu má sloužit především dostatečná výměna informací nejenom mezi regulátory, ale i mezi regulátory, ministerstvy a centrálními bankami navzájem. Významnou změnou je i fakt, že pro určování výše kapitálových požadavků bankovní skupiny a jejich členů, například dceřiných bank, nad stanovenou minimální úroveň je třeba nalézt shodu mezi domácími regulátory a hostitelskými regulátory (Bauerová, 2009)

Zavádí se také povinnost pro konsolidujícího (domácího) regulátora zřídit kolegia regulatorů, jejichž členy mohou být kromě domácího regulátora a hostujícího regulátora dceřiných bank i nadnárodní regulátoři systémově významných poboček. Kolegia, jež vzniknou na bázi písemných dohod, mají regulátorům poskytnout platformu nejen pro výměnu informací, ale i třeba pro dobrovolné svěřování úkolů a delegování odpovědnosti, což vychází již ze stávajícího znění CRD. Na základě novely CRD budou posílena práva host regulátora na informace, na jehož území působí systémově významná pobočka. Návrh CRD také zavazuje orgány dohledu jednoho státu, aby braly v úvahu možný dopad svých rozhodnutí na stabilitu finančního systému všech států, na nichž byla tato směrnice uvalena, a to i v krizových situacích. (Bauerová, 2009)

Pokud se týká pravidel angažovanosti, tak byla v rámci CRD II zjednodušena, byl omezen počet diskrecí a beze změny zůstala diskrece kompetentních orgánů o aplikaci limitů v rámci bankovní skupiny. Beze změny zůstal limit 25 % kapitálu instituce, který regulovaný subjekt bude implementovat na expozice vůči klientům, emitentům atp. Významné změny se

týkají zacházení s expozicemi vůči institucím. Na tyto expozice bude aplikován limit odpovídající vyšší hodnotě ze 150 mil. EUR a 25 % kapitálu dané instituce. Současně však platí, že daná expozice nemůže být vyšší než 100 % kapitálu dané instituce. Regulátor má právo snížit hranici 150 mil. EUR. Na základě upravené definice ekonomicky spjaté skupiny bude třeba posuzovat propojenost subjektů i z hlediska zdrojů jejich financování. Limity 20 % a 80 % kapitálu, platné v současné době, byly zrušeny. (Bauerová, 2009)

CRD II vymezuje, že instituce nakupující sekuritizační pozice může být vystavena úvěrovému riziku pouze tehdy, pokud ji původce, sponzor nebo původní věřitel informoval, že si ponechá významný tzv. čistý ekonomický podíl, který činí nejméně 5 %. Za tento podíl se považuje například nejméně 5 % nominální hodnoty každé tranše prodané investorům nebo na ně přímo převedené. Povinností institucí bude prokázat kompetentním orgánům, že mají informace o riziku spojeném s investicemi do sekuritizačních expozic a že mají zavedeny příslušné postupy sledování jejich kvality. Instituce také musí pravidelně provádět stresové testování. Bude-li zjištěno významné nedodržení daných povinností, může regulátor vyžadovat navýšení kapitálového požadavku až do výše plného krytí předmětné sekuritizační expozice kapitálem. (Bauerová, 2009)

Novela CRD II mění ustanovení k riziku likvidity. Byly doplněny principy jeho řízení. Instituce musí mít odpovídající strategie a systémy pro identifikaci, měření a řízení rizika likvidity, které ji zajistí dostatečný likvidní polštář. Bude nezbytné rozlišovat mezi aktivy danými do zástavy a ostatními aktivy, která jsou kdykoliv k dispozici, a to zvláště v době nepříznivého vývoje. Součástí postupu bude i vyhodnocování existujících právních a regulátorních restrikcí pro potenciální transfer likvidity mezi právníckými osobami v rámci EU i mimo EU. (Bauerová, 2009)

4.6 CRD III

Evropská komise předložila budoucí podobu revizí pravidel regulace a dohledu v rámci Evropské unie. Směrnice CRD III nepřináší už tak rozsáhlé změny jako CRD II. V rámci CRD III jsou posíleny kapitálové požadavky k obchodnímu portfoliu včetně požadavků k expozicím ze sekuritizace a jsou zavedeny vyšší kapitálové požadavky na

expozice z restruktulizace.⁵³ Instituce mají také povinnost implementovat a udržovat politiku odměňování. Není-li tato politika vhodně nastavena, může orgán dohledu udělit sankce, i formou navýšení kapitálových požadavků. (Bauerová, 2009)

Evropská Komise (2009) tyto změny popisuje podrobněji:

- Kapitálových požadavků na re-sekuritizaci: re-sekuritizace jsou komplexní finanční produkty, které hrály důležitou roli během globální finanční krize. Za jistých okolností, banky, jež je drží, mohou být vystaveny značným ztrátám. Návrh bude vyžadovat vyšší kapitálové požadavky na re-sekuritizaci tak, aby se regulatorní instituce ujistily, že banky budou mít vlastní účet k rizikovému investování k takovým finančním produktům.
- Odhalení sekuritizovaných expozic: vlastní odhalení úrovně rizik, kterým banky jsou vystaveny, je nezbytné pro tržní důvěru. Nová pravidla umožní odhalit kapitálové požadavky daných bank, což zvýší tržní důvěru, která je nezbytná k povzbuzení bank, aby začaly mezi sebou vyjednávat, resp. půjčovat si peníze.
- Kapitálové požadavky na obchodní portfolio: obchodní portfolio se skládá z veškerých finančních instrumentů. Které banky drží se záměrem opětovného prodeje v krátkém čase nebo za účelem zajištění ostatních instrumentů v obchodním portfoliu. Návrh také mění způsob, kterým banky mění oceňování rizika spojeného s jeho obchodním portfoliem.
- Odměňovací politika a další aktivity v rámci bank: návrh mění podmínky odměňování zaměstnanců. Bankovní dohled neboli její instituce budou mít pravomoc k tomu, aby uvalovaly sankce na banky s odměňovací politikou, které nejsou v souladu s požadavky regulátora.

4.7 CRD IV⁵⁴

Navrhované změny v rámci CRD IV přicházejí po dvou předchozích pozměňovacích návrzích směrnice CRD, které se týkají sedmi konkrétních oblastí politiky. A většina z nich odráží závazky přijaté vedoucími představiteli zemí G-20 na summitech v Londýně a

⁵³ Zjednodušeně řečeno znamená změnu struktury ekonomického systému, ať už v rámci národního hospodářství či daného ekonomického subjektu.

⁵⁴ Směrnice CRD IV o kapitálových požadavcích vychází z dohody Basel III.

Pittsburghu v roce 2009. Nová směrnice se vztahuje na budování kvalitního kapitálu, lepší pokrytí rizik, zmírňování procykličnosti a odrazování od nadměrného využívání pákového efektu, jakož i zpřísnění požadavků na řízení likvidity a výhledovou tvorbu rezerv na úvěrové ztráty. Podle Evropské komise (2010) se nová směrnice o kapitálových požadavcích týká několika oblastí:

- Standardy likvidity: zavedení standardů likvidity, které zahrnují požadavek na ukazatel krytí likviditou, který se zakládá na ukazateli dlouhodobější strukturální likvidity.
- Definice kapitálu: zvýšení kvality, konzistentnosti a průhlednosti vlastních zdrojů.
- Míra pákového poměru: implementace míry pákového efektu jako opatření doplňujícího rámce založený na rizicích Basel II, který vychází z vhodného přezkumu a kalibrace.
- Úvěrové riziko protistrany: posílení kapitálových požadavků na případy vystavení úvěrovému riziku protistrany, jež vyplývá z derivátů, repo-operací⁵⁵ a činnosti souvisejících s financováním cenných papírů.
- Systémově důležité finanční instituce: Komise vedla konzultaci o vhodných opatřeních zabývajících se rizikem, které tyto instituce představují.
- Jednotný systém pravidel v bankovníctví: Komise vedla konzultaci o oblastech, ve kterých by mohly být nutné přísnější požadavky. Kromě toho Komise vedla konzultaci o adekvátním obezřetnostním přístupu k úvěrům na nemovitosti. Je součástí závazku Komise vytvořit v Evropě jednotný systém pravidel.

Pokud jde o další novelu kapitálových požadavků, tak se připravuje CRD V, jež je ale v jednání. A v příloze č. 2. je znázorněn vývoj zavádění pravidel a různých směrnic v průběhu roku 2010 – 2012.

⁵⁵Repo-operace se podle Hindlse, Holmana, Hronové (2003) rozumí poskytnutí finančních aktiv (jiných než hotovost) za hotovost nebo jinou formu úhrady se současným závazkem přijmout tato aktiva za částku, jež se rovná původní hotovosti nebo jiné formě úhrady a úroku.

4.8 Shrnutí

Dohoda Basel II, tedy její aktualizovaná podoba, byla reakcí na globální finanční krizi, ale také jako reakce na procesy sekuritizace a úvěrové deriváty. Basel I se přitom otázce sekuritizace nevěnoval tak jako dohoda Basel II. Basel II oproti dřívější dohodě snižuje motivaci bank provádět manipulaci s regulatorními pravidly za účelem snížení svých kapitálových požadavků. Basel II také umožňuje úvěrové deriváty, ale jejich využívání podléhá detailním pravidlům, jako jsou úvěrová bonita prodejce i kupujícího derivátu.

Pravidla, jež mají být implementována pod dohodou s názvem Basel III, se mají vztahovat jak na makro-obežřetnostní prvky dohled, tak na mikro-obežřetnostní prvky dohledu. Nový rámec dohledu vyžaduje vyšší a lepší kvalitu kapitálu. Zavádí se také kapitálové polštáře, tj. kapitálový konzervační polštář a proticyklický polštář.

V rámci nové struktury dohledu se začalo diskutovat o bankovní unii. Jednotný dohledový mechanismus navržený Evropskou komisí je založený na přenosu klíčových dohledových pravomocí v rámci jednotlivých států EU na jeden jednotný bankovní dohled nad bankami EU. Vedle bankovní unie působí i nové instituce: Evropský orgán pro bankovnínictví, Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění a Evropský orgán pro cenné papíry a trhy. Byly také zavedeny instituce: Evropská rada pro systémové riziko, Evropský systém finančního dohledu.

Nově byly zavedeny také směrnice o kapitálové přiměřenosti CRD II – CRD IV.

5 Potenciální dopady nově zavedených pravidel bankovní regulace a dohledu na reálnou ekonomiku

Ekonomický růst úzce souvisí s hospodářským cyklem. Hospodářský cyklus znázorňuje růst anebo pokles reálného HDP okolo HDP potenciálního. V rámci ekonomického výzkumu je ekonomický růst nejvíce sledovanou veličinou.⁵⁶ Politické vlády si často svůj úspěch či neúspěch často spojují právě s ekonomickým růstem. V této kapitole je tedy rozebrán nebo je popsán dopad nově zavedených pravidel, a to nejenom v rámci směrnic o kapitálových požadavcích vydané Evropskou komisí, ale i v rámci dohody Basel III, na ekonomický růst. Veškerá data a informace se týkají analýz vydaných Evropskou komisí, potažmo ECB, ale i zprávy vydané OECD. Evropská komise často úzce spolupracuje s ECB v souvislosti se zkoumáním dopadů směrnic o kapitálových požadavcích na hospodářský cyklus, poté předává zprávu o účincích těchto směrnic na hospodářský cyklus Evropskému parlamentu a Radě. Informace o dopadech vycházející ze zprávy Evropské komise se týkají období od čtvrtého čtvrtletí 2008 do druhého čtvrtletí 2011; a dopad směrnic se týká zhruba 80 bank. Přímé vyčíslitelné odhady dopadů na úroveň a růst HDP vycházejí ze zprávy OECD.

5.1 Dopad kapitálových požadavků na úroveň kapitálu banky

Schopnost a ochota bank poskytovat úvěry závisí částečně na tom, do jaké míry jsou restriktce týkající se minimálního kapitálu závazné. Procyklický minimální požadovaný kapitál, který se zvyšuje během hospodářského poklesu, by značně odčerpával kapitál z kapitálového polštáře banky nad úroveň minimálního požadavku a donutil obezřetné banky, aby se snažily získat více kapitálu nebo případně snížily minimální požadovaný kapitál omezením úvěrové činnosti. (Evropská komise, 2012)

Ve zprávě ECB se došlo k závěru, že při vyšší obchodní činnosti banky se kapitálový polštář, jež je nad požadovaným minimem kapitálového polštáře, snižuje, což může znamenat

⁵⁶ Naproti tomu Rakouská škola nic takového jako ekonomický výzkum v ekonomii principiálně nezná. Obecně se tato škola zabývá, zjednodušeně řečeno, tím, jak nejlépe, jakými prostředky dospět k daným ekonomickým cílům. Tento přístup v ekonomii je pozoruhodný svou jednoduchostí. Podle mého názoru se dnes v ekonomii často uvažuje v modelech, rovnicích, implikacích (jestliže, pak...), a vůbec v konstrukcích, což je už z principu špatně, ale nebylo by rozhodně na škodu uvažovat také symbolicky, vidět principy namísto konstrukcí všeho druhu.

nadměrné riskování v době hospodářského vzestupu a pokles úvěrové aktivity v době hospodářského poklesu. I ECB zjistila vzájemnou souvislost mezi růstem HDP a kapitálovými polštáři. Čím vyšší budou muset mít banky kapitálové polštáře, tím nižší objem půjček či úvěrů poskytnou.

Úroveň kapitálu ke krytí ztrát nemusí být ovlivněna pouze stávajícími regulačními pravidly, ale její výši a kvalitu mohou ovlivnit budoucí změny co do pravidel regulace a dohledu. Například v souvislosti s dohodou Basel III se banky připravují na změny kapitálových požadavků tím, že začínají navyšovat svůj kapitál a kapitálové polštáře, aby splnily budoucí požadavky, ať už vydané Basilejským výborem pro bankovní dohled nebo Evropskou komisí. Celkové výsledky naznačují citelný dopad nových pravidel jak na rozvahy, tak na úvěrovou politiku bank. (Evropská komise, 2012)

5.2 Dopad směrnic o kapitálových požadavcích na úroveň kapitálu, potažmo úvěrovou činnost banky

Úloha kapitálových požadavků je podle směrnic důležitá. Velká většina dohledových orgánů uvedla, že existuje zřetelná spojitost mezi kapitálovými požadavky, politikou banky a procesem schvalování úvěrů. Rozpoznání vlivu té které konkrétní směrnice o kapitálových požadavcích na úvěrovou činnost banky ztěžuje mnoho faktorů, ať už se jedná o ochotu bank riskovat, požadavky I. a II. pilíře, zátěžové testy nebo cíle růstu portfolií. Existují však i mnohé jiné faktory ovlivňující úvěrovou politiku bank, jedná se především o makroekonomické faktory (tempo růstu, inflace, nezaměstnanost, vývoj příjmů ekonomických subjektů, počet insolvencí, spotřeba, vývoz). Podle ekonomů jsou tyto faktory daleko významnější co do ovlivnitelnosti politiky banky než regulační požadavky. Konkrétní dopad té které směrnice na úvěrovou činnost banky je těžko vyčíslitelný, protože, jak bylo zmíněno, na úvěrovou politiku má vliv mnoho faktorů. (Evropská komise, 2012)

Přesto existují odhady dopadů kapitálových požadavků například na úvěrové rozpětí.⁵⁷ OECD odhaduje snížení úvěrového rozpětí v relativně úzkém rozsahu. Podrobné údaje jsou zmíněny v tab. (5.1). Tato tabulka znázorňuje zvýšení zbývajících kapitálu v rámci plnění požadavků a dopad tohoto plnění na úvěrové rozpětí, jež je vyjádřeno v bazických bodech.

⁵⁷ Úvěrové rozpětí znamená „rozdíl mezi výnosností do splatnosti daného finančního nástroje a výnosností do splatnosti obdobného bezrizikového finančního nástroje“. (Hindls, Holman, Hronová, 2003)

Tab. 5.1 Dopad Basel III na úvěrové rozpětí (odhad)

rok	setrvávající zvýšení kapitálu (procentní body)		zvýšení v úvěrovém rozpětí bank (bazické body)	
	2015	2019	2015	2019
EU	1,3	3,8	18,6	54,3

Zdroj: OECD (2011), vlastní úprava

Tato tabulka znázorňuje zvýšení zbývajících kapitálu v rámci plnění požadavků a dopad tohoto plnění na úvěrové rozpětí, jež je vyjádřeno v bazických bodech.

5.3 Dopad dostupnosti úvěrů na hospodářský cyklus (ekonomický růst) a makroekonomický dopad k postupnému přechodu na Basel III

Kvantifikace dopadů nově zavedených pravidel na úvěrovou činnost bank, potažmo růst HDP, je obtížně proveditelný. Existují modely, jež dokážou zachytit jisté vztahy, ale nereflktují úplnou realitu.⁵⁸ Proto se často vychází z výsledků mnoha modelů, uvádí se medián vycházející z výsledků několika modelů. (Evropská komise, 2012)

Střednědobý makroekonomický dopad nových pravidel v rámci dohody Basel III je upraven pomocí OECD New Global Model. Dopad na HDP je upraven podílem banky na celkovém úvěrovém zprostředkování, neboť kapitálové požadavky Basel III ovlivňují bankovní sektor. A bankovní sektor zase ovlivňuje reálnou ekonomiku. A když se o 100 bazických bodů zvýší úroková míra z poskytování úvěrů, a do jaké míry to bude mít dopad na reálnou ekonomiku, je znázorněno v tabulce (5.1). Makroekonomický dopad změn úrokové míry na úroveň HDP je právě nejvyšší v EU. (OECD, 2011)

⁵⁸ Model je myšlenková konstrukce, která má odrážet, za splnění určitých podmínek, ekonomickou realitu. Ale i Ludwig von Mises tvrdí, že něco takového, jako konstantní vztahy mezi ekonomickými subjekty neexistují, tudíž lze těžko kvantifikovat nějaké vztahy.

Tab. 5.2 Makroekonomický dopad zvýšení úrokových měr⁵⁹ o 100 bazických bodů na úroveň a růst HDP, neboli pružnost úrokové míry a úrovně HDP a jeho růstu, (odhad)

	úroveň HDP (v %)					růst HDP (v procentních bodech)
	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	roční
EU	0	-0,23	-0,93	-1,4	-2,1	-0,42

Zdroj: OECD (2011), vlastní úprava

Obecně z ekonomické teorie víme, že zvýší-li se úroková míra, omezí to zprostředkovaně investiční aktivitu, čímž se také omezí růst HDP. Aby banka mohla pokrýt náklady na krytí budoucích ztrát, tedy zvýšit, neboli plnit své kapitálové požadavky, musí samozřejmě zvýšit svoje výnosy, a to jak například zvýšením bankovních poplatků, tak i zvýšením úrokové míry z poskytování úvěrů (nominální úrokové míry). A jak je vidět ve výše znázorněné tabulce, tak zvýšení úrokových měr o 100 bazických bodů se odrazí v poklesu úrovně a růstu HDP, přičemž úroveň se zde myslí pokles oproti základu (100 %). Tato tabulka zjednodušeně řečeno vyjadřuje pružnost úrokových měr na úroveň a růst HDP, tedy co se stane, když se o setinu procenta, neboli o 100 bazických bodů zvýší úrokové míry, s růstem HDP.

Výsledný dopad zvýšení procentního bodu bankovního kapitálu k rizikově váženým aktivům na úroveň HDP a růst jsou ukázány v tab. 5.2.

Tab. 5.3. Makroekonomický dopad na úroveň a růst HDP pomocí zvýšení procentního bodu poměru kapitálu k rizikově váženým aktivům,⁶⁰ (odhad)

	úroveň HDP (v %)					růst HDP (v procentních bodech)
	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	ročně
EU	0	-0,03	-0,13	-0,2	-0,3	-0,06

Zdroj: OECD (2011), vlastní úprava

⁵⁹ V původním zdroji jsou uvedeny úrokové míry, není konkretizováno, jaká úroková míra. Víme, že jich je několik. Jsou úrokové míry na mezibankovním trhu (PRIBOR, PIBOR, HELIBOR, LIBOR), dále úrokové míry z cenných papírů (z dluhopisů), nominální, neboli jmenovité úrokové míry, reálné úrokové míry.

⁶⁰ Jednotlivé roky znázorňují vývoj po počátečním zavedení.

Zvýšení kapitálu banky ke krytí případných budoucích ztrát tak, aby plnila kapitálové požadavky, se může odrazit v poklesu obchodní činnosti banky, a v konečném důsledku i v poklesu úrovně a růstu HDP.⁶¹

Tab. 5.4 Makroekonomický dopad kapitálových požadavků v rámci Basel III na růst HDP (do roku 2015), (odhad)

	úroveň HDP (v %)					růst HDP (v procentních bodech)
	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	ročně
EU	0	-0,04	-0,17	-0,26	-0,39	-0,08

Zdroj: OECD (2011), vlastní úprava

Tab. 5.5 Makroekonomický dopad kapitálových požadavků v rámci Basel III na úroveň a růst HDP (do roku 2019), (odhad)

	úroveň HDP (v %)					růst HDP (v procentních bodech)
	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	ročně
EU	0	-0,13	-0,51	-0,76	-1,14	-0,23

Zdroj: OECD (2011), vlastní úprava

Jak je vidět ve výše uvedených tabulkách (5.4) a (5.5), tak zvýšení poměru mezi kapitálem a rizikově váženými aktivy má poměrně malý dopad na následující pokles úrovně a růst HDP. Avšak kapitálové požadavky mají na úroveň HDP a jeho růstu poměrně větší dopad. Do roku 2015 se procenta pohybují v intervalu (-1,0), avšak do roku 2019 už odhady poklesu HDP tento interval přesahují.

5.4 Proticyklický kapitálový polštář

Banka v době hospodářského vzestupu zvyšuje své obchodní aktivity, čímž snižuje objem svého kapitálového polštáře, a o to více, pokud má daná banka svůj kapitálový polštář

⁶¹ Jak je zmíněno výš, pokles HDP oproti základu (=100 %)

ve výši nad stanovené minimum. Tento jev se nazývá cykličnost. A aby se této cykličnosti zabránilo, je zapotřebí stanovit proticyklický kapitálový polštář.

Proticyklický polštář je nedílnou součástí směrnice o kapitálové přiměřenosti CRD IV, jež vychází z dohody Basel III. Tento polštář se bude postupně u dané banky vytvářet v příznivém hospodářském období, může být použit při ekonomickém poklesu a umožnit tak bankám absorbovat ztráty vhodným a poklidným způsobem, aniž by musely okamžitě žádat o pomoc věřitele poslední instance. Polštář omezí to, že regulatorní požadavky nereagují jak na nárůst rizik na mikroúrovni, tak jejich cykličnost. (Evropská komise, 2012)

5.5 Pákový poměr

V souladu s novým dohledovým rámcem Basel III navrhla Evropská komise pákový poměr - jako opatření druhého pilíře. Pákový poměr je dodatečný kapitálový požadavek. Jeho cílem je omezení nadměrného úvěrování během hospodářské konjunktury, kdy banky mají nutkání navyšovat své rozvahy bez odpovídajícího zvyšování kapitálu. (Evropská komise, 2012)

5.6 Shrnutí

Schopnost banky poskytovat úvěr závisí částečně na tom, do jaké míry jsou omezení týkající se minimálního kapitálu závazná. Nejenom stávající pravidla regulace ovlivňují rozvahy a úvěrové politiky banky, ale i pravidla budoucí, jež mají být v rámci Basel III postupně do roku 2019 zavedena. Například směrnice CRD IV, která bude vycházet z dohody Basel III, bude představovat rozchod s minulostí, neboť požadavky na minimální kapitál budou náročnější co do kvality i objemu požadovaného kapitálu a budou zavedeny nové požadavky na likviditu a finanční páku. Jak bylo zmíněno, kvantifikace, neboli výpočet toho, do jaké míry mohou kapitálové požadavky ovlivnit úvěrovou politiku, potažmo dopad na hospodářský cyklus (ekonomický růst), je těžko proveditelný, a pokud je, tak se značným zjednodušením.

6 Závěr

V průběhu bakalářské práce bylo třeba naplnit cíl, který byl vytyčen v úvodu, tj. dojít k nalezení možných rozdílů v pravidlech regulace a dohledu v rámci EU platných před a po finanční krizi. Při zpracování bakalářské práce byly použity metody syntéza a srovnání. Finanční krize měla významný dopad na systém regulace a dohledu nejenom v rámci EU, ale i celého světa. Stávající pravidla byla novelizována a přijatá i pravidla nová. Významné změny pravidel regulace a dohledu spadají pod novelizovanou podobu dohody Basel II a Basel III jako reakce na globální finanční krizi. Jako kontrast k těmto dohodám bude charakterizována i dohoda Basel I. Jak bylo zmíněno v úvodu, vydá-li Basilejský výbor pro bankovní dohled nová pravidla, tak v EU jsou tyto regulatorní změny promítnuty do vydání právně závazných směrnic (CRD I- CRD IV).

Ústřední myšlenkou Basel I bylo držet ke každému rizikovému aktivu určitou výši kapitálového požadavku s tím, že méně riziková aktiva vyžadují méně kapitálu, a naproti tomu vysoce riziková aktiva vyžadují kapitálu o mnohem více. Nejdříve byla tato dohoda implementována v zemích G-10 a v průběhu 90. let byla implementována ve více než 100 zemích. Podle odborníků se tato dohoda považuje za pozoruhodný úspěch, protože se jedná o dohodu, která byla vydaná výborem, jenž v mezinárodním právu nemá formální autoritu. Basilejský výbor pro bankovní dohled vydává pravidla, která však nejsou pro státy právně závazná, přesto v zájmu kooperace a solidarity spousta zemí pravidla regulace a dohledu do svých právních systémů zavádějí. Basel I měla však i své nedostatky týkající se zejména stanovení rizikových vah, dále opravné položky k úvěrům, jež se vytváří v případě znehodnocení úvěru. Třetím významným nedostatek bylo to, že se Basel I nepodařilo splnit základní cíl, a nevytvoření stejných podmínek v jednotlivých státech. Poslední výtkou bylo, že nezohledňuje kromě úvěrového i jiné druhy rizik. Basilejský výbor přišel tedy s novelizací, a to hlavně s cílem zahrnutí tržního rizika. Stávající koncept kapitálové přiměřenosti Basel I, zaměřující se pouze na úvěrové riziko, nedokázal již pojmut všechna rizika, kterým jsou banky vystaveny. Byl také přijat dodatek k dohodě, ale ten neodvrátil kritiku stanovených pravidel kapitálové přiměřenosti. Stále bylo vytýkáno, že nezohledňuje veškerá rizika, zejména operační. Zcela nebyly vytvořeny rovné podmínky pro všechny státy.

Významnou změnou byla dohoda Basel II, jejíž definitivní verze byla schválena 26. června 2004. Tato dohoda si především kladla za cíl posílit bezpečnost a „zdraví“ celého

finančního systému, zvýšit konkurenční rovnost mezi jednotlivými subjekty, vytvořit komplexnějšího a vůči rizikům citlivější rámec dohledu. Hlavním rozdílem v porovnání s Basel I byla snaha o co nejpřesnější vyjádření minimálního regulatorně vymezeného kapitálu ke skutečné ekonomické potřebě kapitálu. Dalším rozdílem ve srovnání s předchozím konceptem (Basel I) bylo vytvoření tří-pilířové struktury. První pilíř I. poskytl aktualizaci dohody Basel I, tedy metodologii pro kalkulaci rizikově vážených aktiv a jmenovatel pro poměr kapitálu. Metody měření tržního rizika se oproti Basel I příliš neliší. V rámci Basel II byl zcela nově zaveden kapitálový požadavek k operačnímu riziku. Ke stanovení kapitálových požadavků k úvěrovému riziku je možné použít metody standardizovanou anebo založenou na interním ratingu. Standardizovaná metoda je komplexnější verzí Basel I zahrnující i externí ratingy. Standardizovaná metoda je tedy podobná přístupu uplatňovanému podle dohody Basel I. V Basel II rizikové váhy na rozdíl od předchozí dohody vycházejí z ratingů stanovených externími ratingovými agenturami. Basel II odstranil nedostatek v podobě rozdílných vah podle toho, zda se jedná o členskou, anebo nečlenskou zemi. Výpočet kapitálového požadavku je založen na stejném principu jako podle Basel I. I Basel II měla své nedostatky spočívající v jeho výrazném procyklickém charakteru. Další nedostatek se týkal toho, že Basel II zvyšoval závislost na interních modelech rizik, které nebyly až tolik osvědčené. Aby bylo zamezeno těmto výtkám, zavedl se dodatečný kapitálový požadavek, tzv. leverage ratio.

V rámci EU před finanční krizí platila pro kapitálovou přiměřenost směrnice CRD I. Oproti předchozím směrnicím CRD přišla například se změnami spočívající v zacházení s expozicemi vůči institucím do tří a nad tři měsíce. Byly upraveny podmínky pro regulatorní uznání životních pojistek zastavených ve prospěch dané instituce. Úprava směrnice 2006/49/ES měla dopad například na stanovení kapitálových požadavků ke specifickému úrokovému riziku, konkrétně na zacházení s expozicemi vůči daným institucím.

Významnou reakcí na předchozí regulatorní pravidla, a to konkrétně už v době vypuknutí globální finanční krize, byla novelizace dohody Basel II a vytvoření zcela nového rámce dohledu pod názvem Basel III.

Basel I se otázce sekuritizace příliš nevěnoval. Novelizovaná podoba Basel II naproti tomu snižuje motivaci bank provádět sekuritizaci, protože omezuje schopnost bank provádět manipulaci s regulatorními pravidly za účelem snížení svých kapitálových požadavků. Novým pravidlem bylo především to, že banky musejí dodržovat kapitálovou přiměřenost u všech sekuritizovaných aktiv, v nichž banka zůstává angažována. Basel II také přišel s další finanční inovací, která se zaměřuje na úvěrové riziko, tedy konkrétně na úvěrové deriváty.

Basel II sice tedy umožňuje praktikovat s úvěrovými deriváty, ale jejich využívání podléhá detailním pravidlům, jako jsou úvěrová bonita prodejce i kupujícího derivátu, jejich rating a podmínky smlouvy.

V rámci budoucí regulace a dohledu se začalo diskutovat o novém dohledovém rámci pod názvem Basel III. Pokud jde o posílení kapitálu, tak Basel III zvyšuje požadavky na výši vlastního kapitálu a jeho kvalitu. Novinkou také bude zavedení kapitálových polštářů: kapitálový konzervační polštář a proticyklický polštář, jež reagují na již zmíněnou výtku vůči Basel II, a to procykličnost. Basel III také počítá se posílením krytí rizik u sekuritizovaných transakcí a navýšení kapitálového požadavku u obchodního portfolia prostřednictvím tržní hodnoty v riziku na základě historických stresových podmínek. Kromě toho se počítá i se zavedením tzv. pákového poměru, jenž má být alternativou ke kapitálové přiměřenosti. Basel III bude prostřednictvím nových ukazatelů likvidního krytí požadovat, aby si banky držely určitou zásobu kvalitních aktiv, rychle přeměnitelných na peníze. Proto se také zavádí dva nové ukazatele, a to ukazatel krytí likviditou a ukazatel čistého stabilního financování.

Vedle dohody Basel III má také začít fungovat bankovní unie v čele s CB jako ústředního regulátora. Jednotný dohledový mechanismus (bankovní unie) navržený Evropskou komisí je založený na přenosu klíčových dohledových pravomocí v rámci jednotlivých států EU na jeden bankovní dohled nad bankami EU. Než bude přenesena odpovědnost, ECB by měla svoje úkoly provést v rámci jednotného bankovního mechanismu. Pod jednotným dohledovým mechanismem se ECB stane odpovědná za dohled veškerých bank v rámci bankovní unie, k tomu budou aplikována jednotná pravidla dohledu platná přes celý jednotný trh. ECB bude jediným kompetentním orgánem pro poskytování bankovních licencí, posouzení kvalifikovaných společností, bude také zajišťovat soulad minimálních kapitálových požadavků, minimálního interního kapitálu v poměru k rizikovému stavu aktiv úvěrové instituce. Doplňující úlohu budou také hrát nové dohledové orgány a Evropská rada pro systémové riziko.

V rámci EU byly přijaty nové směrnice o kapitálové přiměřenosti, jako jsou CRD II – CRD IV. Odsouhlasená směrnice CRD II přináší oproti původní směrnici poměrně velké změny, jež se nevztahují jen na regulované subjekty, ale i na kompetentní orgány dohledu. Nově upravuje vztahy mezi domácími a hostitelskými regulátory, mění pravidla angažovanosti, vymezuje principy řízení rizika likvidity a požadavky na sekuritizaci. Součástí jsou též pravidla ohledně předávání informací mezi regulátory, ministerstvy financí a centrálními bankami. Směrnice zahrnuje i požadavek veřejných orgánů na spolupráci v době krize. Mezi další významné změny lze zařadit i shodu mezi domácími a hostitelskými

regulátory. Zavádí se také povinnost pro konsolidujícího (domácího) regulátora zřídit kolegia regulátorů, jejichž členy mohou být i nadnárodní regulátoři systémově významných poboček. Ke změnám došlo i co se týká expozic vůči institucím. Na tyto expozice bude aplikován limit odpovídající vyšší hodnotě ze 150 mil. EUR a 25 % kapitálu dané instituce. Naproti CRD II směrnice CRD III nepřináší už tak rozsáhlé změny. V rámci CRD III jsou posíleny kapitálové požadavky k obchodnímu portfoliu včetně požadavků k expozicím ze sekuritizace a jsou zavedeny vyšší kapitálové požadavky na expozice z reskrutlizace. Instituce mají také povinnost implementovat a udržovat politiku odměňování. Po finanční krizi došlo k diskuzím ohledně dalších směrnic, jež mají posílit „finanční pozice“ bank. Evropská komise odsouhlasila balíček pod názvem CRD IV. Tato nová směrnice se vztahuje na budování kvalitnějšího kapitálu, lepší pokrytí rizik, zmírňování procykličnosti a odrazování od nadměrného využívání pákového efektu, jakož i zpřísnění požadavků na řízení likvidity a výhledovou tvorbu rezerv na úvěrové ztráty. V návrhu Komise se také začíná tvořit nová směrnice pod názvem CRD V.

ECB, Evropská komise a Basilejský výbor pro bankovní dohled často úzce spolupracují ohledně zkoumání dopadů pravidel regulace na obchodní politiky bank, potažmo na ekonomický růst (růst HDP). Z logiky věci vyplývá, že čím větší rezervy budou muset banky mít, tím méně kapitálu budou mít k poskytování půjček či úvěrů. Tudíž lze dojít k závěru, že pravidla mohou mít negativní dopad na ekonomický růst. Evropská centrální banka a Evropská komise se v souvislosti se směrnicemi o kapitálové přiměřenosti zabývala potenciálními dopady na ekonomický růst. V bakalářské práci je rozebrán především potenciální dopad dohody Basel III, resp. jejích pravidel, na růst HDP. Tak například zvýšení úrokové míry z poskytování úvěrů o 100 bazických bodů se odrazí v poklesu úrovně a růstu HDP. Zjednodušeně řečeno, jaká je pružnost úrokových měr na úroveň a růst HDP, tedy co se stane, když se o setinu procenta, neboli o 100 bazických bodů zvýší úrokové míry z poskytování úvěrů, s růstem HDP. Dalším potenciálním dopadem může být plnění kapitálových požadavků zvyšováním kapitálu ke krytí případných ztrát, ke krytí rizikově vážených aktiv. V rámci dohody Basel III se odhaduje také jistý dopad zvýšení poměru kapitál/rizikově vážená aktiva na růst HDP. Do roku 2015 se odhaduje průměrný roční pokles o 0,08 %, avšak do roku 2019 to má být už 0,23 %. Veškerá data ohledně dopadů směrnic vydané Evropskou komisí a pravidel v rámci Basel III jsou těžko odhadnutelná a vyčíslitelná. Existují modely pro výpočty, ale ty však nereflektují úplnou realitu.

Seznam použité literatury

HEFFERNAN, Shelagh. *Modern Banking*. 2. vyd. Southern Gate: John and Wiley Ltd. 2005. 736 s. ISBN 10-0470095008.

HINDLS, Richard, HOLMAN, Robert a Stanislava Hronová. *Ekonomický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2003. 519 s. ISBN 80-7179-819-3.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 4 vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 710 s. ISBN 80-7179-891-6

JÍLEK, Josef. *Finanční a komoditní deriváty v praxi*. 2. vyd. Praha: Grada publishing, a. s., 2010. 632 s. ISBN 978-80-247-3696-9.

JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012. 174 s. ISBN 978-80-87284-26-1.

KLIKOVÁ, Christina a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika: teorie a praxe*. 2. vyd. Ostrava: SOKRATES, 2006. 341 s. ISBN 80-86572-37-4.

POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovníctví*. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7.

POLOUČEK, Stanislav a kol. *Peníze, banky, finanční trhy*. Praha: C. H. Beck, 2009. 415 s. ISBN 978-80-7400-152-9.

Zákon č. 101 Zákon o bankách a devizový zákon ze dne 1.1 2009.

REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management press, s. r. o., 2011. 558 s. ISBN 978-80-7261-230-7.

REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 5. vyd. Praha: Management press, s. r. o., 2012. 424 s. ISBN 978-80-7261-240-6.

MISES, Ludwig von. *Lidské jednání: pojednání o ekonomii*. Praha: Liberální institut, 2006. 959 s. ISBN 80-86389-45-6.

WOODS, Thomas. *Krach: příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. Z anglického vydání. Praha: Dokořán, 2010. 222 s. ISBN 978-80-7363-273-1.

Články v odborných časopisech

BAUEROVÁ, Jaroslava. Nejen banky čeká další vlna regulace. *Bankovníctví*. 2009, č. 10, s. 19 – 21. ISSN 1213-7693.

BAUEROVÁ, Jaroslava. Aktuální otázky evropského bankovního a finančního práva. *Bankovníctví*. 2010, č. 8, s. 17. – 20. ISSN 1213-7693.

ČERNÝ, Jakub. Jaké změny hrozí z Basileje. *Bankovníctví*. 2010, č. 12, s. 18. – 19. ISSN 1213-7693.

HOLMAN, Robert. Budoucnost kapitálové regulace bank. *Bankovníctví*. 2009, č. 5, s. 18 – 19. ISSN 1213-7693.

LAUŠMANOVÁ, Monika. Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. *Bankovníctví*. 2011, č. 2, s. 18 – 21. ISSN 1213-7693.

KINCL, Jan a Andrew DICKSON. Jak se banky připravují na Basel III. *Bankovníctví*. 2011, č. 9, s. 16 – 17. ISSN 1213-7693.

NĚMEC, Jan. Banky pod evropským diktátem. *Ekonom*. 2012, č. 43, s. 41 – 45. ISSN 1213-7693.

Elektronické dokumenty a ostatní

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. *BIS: The New Basel Capital Accord an explanatory note, January 2001* [online]. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbsca01.pdf>.

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. *Bis: Basel Committee reaches agrément on New Capital Accord issues, July 2002* [online]. Dostupné z: www.bis.org/press/p020710.htm.

BANKO FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS. *BIS: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, December 2010* [online]. Dostupné z: http://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.htm.

ČESKÁ SPOŘITELNA. *ČS: Měsíčník EU aktualit, č. 73., říjen 2009* [online]. Dostupné z: www.csas.cz/static_internetics/evropska_unie/mesicnik_eu_aktualit/prilohy/mesicnik_2009_10.pdf.

EUROPEAN CENTRAL BANK. *ECB: The new Basel capital framework and its implementation in the European union, December 2005* [online]. Dostupné z: www.ecb.int/pub/pdf/scops/ecbocp42.pdf.

EVROPSKÁ KOMISE. *EK: Komise navrhuje změnu pravidel kapitálové přiměřenosti bank, aby zlepšila stabilitu finančního sektoru, Říjen 2008* [online]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1433_cs.htm.

EUROPEAN COMISSION. *EUROPA: Communication from the commission to the european parliament and the council, September 2012* [online]. Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/internal-market/finances/docs/committees/reform/20120912-com-2012-510-en.pdf>.

ORGANISATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT. *OECD: Macroeconomic impact of Basel III, February 2011* [online]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/5kghwnhkkjs8-en>.

Seznam zkratk

CRD Směrnice o kapitálových požadavcích

ECB Evropská centrální banka

CB Centrální banka

CP Cenné papíry

EU Evropská unie

BIS Banka pro mezinárodní platby

OECD Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

HDP Hrubý domácí product

G-20 Seskupení dvaceti největších ekonomik světa, zahrnující: G-8 a G-10

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava má právo na nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněná v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. května 2013

Jakub Kubálek

